

LACAN'IN NAZAR KAVRAMI VE
BENLİK İNŞAASINA
KÖRLÜK ÜZERİNDEN BİR BAKIŞ

Berke ŞERBETÇİ
104611028

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜLTÜREL İNCELEMELER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BÜLENT SOMAY

2010

LACAN'IN NAZAR KAVRAMI VE
BENLİK İNŞAASINA
KÖRLÜK ÜZERİNDEN BİR BAKIŞ

EXPLORING
LACANIAN GAZE AND SUBJECT FORMATION
THROUGH BLINDNESS

Berke ŞERBETÇİ
104611028

Bülent SOMAY :
Doç. Dr. Ferda KESKİN :
Doç. Dr. Halil NALÇOĞLU :

Tezin Onaylandığı Tarih: 4 Haziran 2010

Toplam Sayfa Sayısı:64

Anahtar Kelimeler (Türkçe)

- 1) Nazar
- 2) Körlük
- 3) Öznenin kuruluşu
- 4) Öteki
- 5) Tanı(n)ma dialektiği

Anahtar Kelimeler (İngilizce)

- 1) Gaze
- 2) Blindness
- 3) Formation of the subject
- 4) Other
- 5) Dialectic of recognition

LACAN'IN NAZAR KAVRAMI VE
BENLİK İNŞAASINA
KÖRLÜK ÜZERİNDEN BİR BAKIŞ

EXPLORING
LACANIAN GAZE AND SUBJECT FORMATION
THROUGH BLINDNESS

Berke ŞERBETÇİ
Öğrenci No: 104611028

Bülent SOMAY :
Doç. Dr. Ferda KESKİN :
Doç. Dr. Halil NALÇOĞLU :

Tezin Onaylandığı Tarih: 4 Haziran 2010

Toplam Sayfa Sayısı:59

Anahtar Kelimeler (Türkçe)

- 1) Nazar
- 2) Körlük
- 3) Öznenin kuruluşu
- 4) Öteki
- 5) Tanı(n)ma dialektiği

Anahtar Kelimeler (İngilizce)

- 1) Gaze
- 2) Blindness
- 3) Formation of the subject
- 4) Other
- 5) Dialectic of recognition

Bu tez çalışmasında bana destek olan sevgili hocam Bülent'e, tüm eğitim hayatım boyunca yanımda olan annem İstek'e, babam Şahin'e, kardeşlerim Belma ve Bürke'ye, sevgili eşim Özgür'e, kadim dostum Çiğdem'e ve tezime ilham kaynağı olan bu sene kaybettiğimiz değerli yazar Jose Saramago'ya sonsuz teşekkürlerimle...

Haziran 2010

Berke Şerbetçi

ÖZET

Arzunun tanınması ve tanıma arzusu konularında mirasını Hegel'in öznesinden alan Lacan'ın öznesi, ötekinin nazarında kurulur ve hep bir eksiği içinde barındırır. Ötekinin nazarıyla kurulan ve dile dahil olan psikanalitik özne, nazar tamamen ortadan kalkarsa kendini nasıl inşa eder?

Bu soruyu cevaplamak üzere, Lacan'da öznenin kuruluşunda nazarın rolünü ele almak için ufukumuzu açacak iki edebi esere değineceğiz. Bunlar Nobel Ödüllü yazar Saramago'nun "Körlük" romanı ve günümüz sinemasının bugün de ilham almayı sürdürdüğü fantastik öykülerin yazarı H.G. Wells'in 1904 yılında yazdığı "Körler Ülkesi" adlı hikayesidir. Farazi kurgulardan oluşan eserlerin ikisi de, "toplumsal körlük" üzerine kuruludur. Bu sebeple körlük üzerinden, nazarın anlamını incelemek için bize eşsiz bir fırsat sunarlar.

Lacan, nazarı fiili bakış dışında görüş alanındaki herşey olarak tarif eder. Eğer nazar görülemeyen her şey ise, büyük Öteki'nin nazarını bile kör eden toplumsal körlükte nazar devam edebilir mi? Çalışma bu sorunun cevabını aramaktadır ve karşılıklı tanımanın simgesel ağında bütünleşmiş olan özne için nazar kaybolursa da, başka duyuların nazarı ikame ederek, öznenin kendini Öteki üzerinden yansıtarak tanımlamasına devam ettiğini kanıtlanmaya çalışmaktadır.

ABSTRACT

Lacanian subject, having roots in Hegelian subject especially in desire for recognition and recognition of desire, is build in the gaze of the Other and always bares a lack. How does the “Psychoanalytic subject” who is recognized in the Other’s gaze build itself if the gaze literally disappears?

In order to answer this question and to be inspired on the disappearance of the gaze there are two tremendous literary works. “Blindness”, a novel written by Jose Saramago who was awarded Nobel Prize for literature in 1998 and a short story that dates from 1904, “Country of the Blind” written by H.G. Wells who is famous for fantastic stories still inspiring the current sinema industry. These two works base their stories on “social blindness” that provides us a chance to explore gaze through blindness.

According to Lacan, gaze is everthing in the scopic field except for the look. If gaze is anything that can not be seen or touched, would gaze still exist even if the big Other’s gaze is blind in a social blindness? This thesis searches an answer to this question and claims that for the subject who feels completed in the symbolic net of the Other, gaze will still exist replaced by other senses and subject will continue to build itself through reflecting itself to the Other.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
1. GİRİŞ	1
2. LACAN'IN NAZARINDA SARAMAGO VE WELLS'İN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ.....	5
2.1 “Körlük Üzerine Bir Deneme”	5
2.1.1 Beyaz körlüğün ortaya çıkması ve karantina	6
2.1.2 Karantina ve karantinanın sonu	7
2.1.3 Tüm şehre yayılan toplumsal körlüğün kurduğu yeni düzen	8
2.1.4 .Körlük üzerine bir deneme'nin baş kahramanları	10
2.2 Wells'in “Körler Ülkesi”ne gidelim	13
3. LACAN'IN ÖZNESİNİN KURULUŞUNU, TANI(N)MA VE NAZAR ÜZERİNDEN ANLAMAK.....	21
3.1 Hegel'in Öznesini Hatırlamak.....	21
3.2 Hegel'in Öznesinin Kurulmasında İhtiyaç Duyduğu Tanınma Dialektiği ve Olumsuzlama	23
4. LACAN'IN ÖZNESİNDEKİ TANINMA ARZUSU.....	27
4.1 Tanınma ve Ayna Evresi: İmgesel Özdeşleşme	29
4.2 Tanınma ve Dil: Simgesel Özdeşleşme	34
4.2.1 Simgesel dönemde dil.....	34
4.2.2 Simgesel dönemde tanınma	36
5. SİMGESEL DÖNEMDE NAZAR.....	39
5.1 Bakış ve Nazar Arasındaki Farklar	39
5.2 “Kendimi, Kendimi Görürken Gördüm” Dedi Genç Parque	41
5.3 Sardalya Kutusu Beni Görüyor	43
5.4 Gözlerimin İçine Çizilen Resimde Bir Lekeyim.....	44
5.5 Nazar ve Arzu	47
6. KENDİNİ GÖRMİYEN VE GÖRÜLMEDİĞİNİ BİLEN ÖZNE	49
6.1 Yoksa Hala Görüyor ve Görülüyor Muyum?	49
6.2 Duygulardaki “Eksik” ve Dil	53
6.3 “Büyük Öteki”nin Nazarı Körleşirse.....	55
7. SONUÇ: KÖRLER ÜLKESİNDE GÖRENLER NEDEN KRAL OLAMAZ59 KAYNAKLAR.....	63

1. GİRİŞ

*Bakabiliyorsan, gör.
Görebiliyorsan, gözle.
Nasihatler Kitabı
(Saramago s.8)*

“Nobel Edebiyat Ödülü” sahibi Portekizli yazar Jose Saramago’nun romanı “Körlük”, ani bir körlük salgını yüzünden görme yetisini kaybeden bir şehri konu alır. Yeryüzündeki herhangi bir şehir olabilecek bu coğrafyada hızla körleşen insanların yaşadıklarına, roman boyunca okuyucuların da gözü haline gelen “doktorun karısı”nın gördükleri üzerinden tanık oluruz. Saramago’nun siyah değil beyaz, hatta süt beyazı bir denizde yüzmek olarak tasvir ettiği körlükte amaç edindiği, vicdani olarak körleşen insanların kendileriyle yüzleşmelerini sağlamaktır. Roman boyunca doktorun karısı hariç herkesi kör eden Beyaz Veba sırasında yedi kahramanın yaşadıkları ve geçirdikleri değişim süreci insana ister istemez “Gerçekten hepimiz kör olsak hayatımızda değişecek olan nedir?” sorusunu sordurur. Yazarın buna verdiği yanıt “Zaten hepimiz körüz”dür.

İlginç bir şekilde bu romana yılların ötesinden seslenip eklenen bir başka hikaye ise H.G. Wells’in artık kıssadan hisseye bir masal gibi anlatılan 1904 yılında yazılmış kısa öyküsü “Körler Ülkesidir”. İnanılmaz hayal gücüyle ufkumuzu açan Wells, bu hikayesinde coğrafi olarak medeniyetten kopan ve

yavaş yavaş görme yetisini kaybeden bir ülkeden söz eder. 15 nesil sonraya geldiğimizde ise artık gören kimse kalmadığı gibi görmeye dair her şey belleklerden de silinmiştir. Hatta görme ve onu çağrıştıran sözcükler artık boş bir simge olarak dilden de kayıp gitmiştir. Buraya bir kaza sonucu gelen Nunez, durumu fark ettiği anda körler ülkesinde kral olmayı kafasına koyar. Ancak işler hiç de tahmin ettiği gibi gitmez. Nunez, görme nosyonuna dair herhangi bir algıya sahip olmayan körlere, görmenin avantajlarını anlatmak bir yana, gördüğü için bir ucube ve hayal gücü fazla geniş biri muamelesi görür. Kral olma hayalleri suya düşen kahramanımız, öykünün sonunda sevdiği kızla birlikte olabilmek için fazlalık olarak algılanan gözlerini neredeyse kendi rızasıyla aldırma noktasına kadar gelecektir.

Her iki hikayeyi “görmek” üzerinden birbirine eklenen tek bir hikaye gibi okuduğumuzda, Saramago’nun “Körlük”ünde görme yetisini yeni kaybetmiş insanların hislerini ve Wells’in “Körler Ülkesi”nde, görmeye dair her şeyin silindiği bir yaşama tanıklık ediyoruz. Bu çalışmanın amacı, tıpkı Descartes’in Dioptrique’de görme duyusunu anlatmak için kör bir adamı kullanması gibi, körlük merkeze alınarak, görmenin ve nazarın (gaze) “ben”in oluşumuna özdeşleşme üzerinden katkısını tartışmak olacaktır. Lacan’ın, Freud’un dürtüsel nesnelere listesine (meme, dışkı, fallus, nazar ve ses) eklediği nazarın imgesel¹ ve

¹ İmgesel Düzen: İmgesel Lacan’ın üçlü düzeninde ilk adlandırdığı orta aşamadır. İmgesel henüz dile sahip olmayan çocuğun ayna evresinde (yani bir aynada ya da ayna işlevi gören bir yüzeyde, ya da bedensel bir eşdeğerde, henüz varolmayan bedensel bütünlüğünün imgesini gördüğü 6-18 ay arası dönemde) oluşturduğu özdeşleşmedir. (Zizek 2008 s.247)

simgesel düzen²e geçmedeki ve “kendinelik” duygusunun oluşmasındaki rolü ele alınacaktır.

² Simgesel Düzen / Sembolik düzen: Simgesel, Lacan’ın üç ardışık düzeninin sonuncusudur. İmgesel evrede oluşmakta olan ben’in, içinde “ben” diyerek özneleşebileceği dilsel, gramatik ve kültürel yapıdır Simgesel. Özne simgesel düzeni hazır bulur ve onun yasalarına uymak zorunda olduğu Babanın-Adı yoluyla öğrenir. (Zizek 2008 s.251)

2. LACAN'IN NAZARINDA

SARAMAGO VE WELLS'İN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

2.1. “Körlük Üzerine Bir Deneme”

Saramago'nun Körlük romanının İspanyolca orjinal adı olan “Ensaio Sobre a Cegueira”nin tam olarak çevirisi “Körlük Üzerine Bir Deneme”dir. Hikaye, gerçek körlük üzerinden görürken yaşadığımız körlüğü anlatmayı amaçlar. Aslında Saramago için körlük farazidir. Onun yapmak istediği Öteki³'nin bakışını yok ederek kendimizin, çevremizdekilerin ve toplumun gerçek değerlerinin ortaya çıkmasını sağlamaktır. Bunu kendimizi yanlış bir “ben” ile eşdeğer tuttuğumuzu ve kendimizi gerçekte olduğu gibi görmediğimizi hissettirerek yapmayı amaçlar. Saramago okurlarına, kendilerini, Lacan'ın terimiyle bir yanlış/eksik⁴ (méconnaissance) üzerine kurduklarını göstermek ister.

Kitap, bir adamın körlüğünün tüm şehre yayılmasını ve yine ilk kör olan kişinin gözünün görmeye başlamasına kadar geçen olayları konu alır.

⁴ Eksik (Méconnaissance): İhtiyaç ile talep arasındaki dilsel boşluğa yerleşen arzunun “ihtiyaç” kanadı, ortada bir eksik olduğunu gösterir. İlksel eksik, doğmuş olma durumudur. Çocuğun annesinin bedeninden ilksel ayrılmasının yarattığı ilk hadım edilme, bir uzvu eksik olma durumudur. Bu durum dil öncesinde, kopmuş olduğu bedene geri dönme ihtiyacı olarak ortaya çıkar. Özne dilin alanına girip bu eksikliği simgesel olarak ifade etmeye kalktığı zaman ise eksik, tatmini mümkün olmayan arzu, asla ele geçirilemeyecek bir nesneye duyulan arzu olarak belirir. Arzu (Anne-arzu) anneyi elde etme arzusu değildir. Onunla yeniden bütünleşme, yeniden onun bir parçası olma (yani kendini bir özne olarak ortadan kaldırma, yok etme) arzusu olduğu için, dilsel bir ifadesi yoktur; simgeselin alanında kendini anlamlandıramaz. (Zizek 2008 s. 246)

Saramago'nun kendine has, seyrek olarak kullandığı noktalama işaretleri kitap boyunca körlük hissine eşlik eder. Bu şekilde, seslerin ve sözlerin birbirini kovaladığı hikayede körlerin yaşadıkları, onların duyumsadığı haliyle aktarılır. Dünyanın herhangi bir yerinde herhangi bir toplumda yaşanabilecek bu körlük salgınında, kimsenin adı yoktur. Adların yerine, ilk kör, doktorun karısı, polis, muhasebeci kör, koyu renk gözlüklü genç kız gibi betimleyici sıfatlar vardır.

Romanı üçe bölerek ele alabiliriz:

- 1- Beyaz körlüğün ortaya çıkması ve karantina
- 2- Karantina ve karantinanın sonu
- 3- Tüm şehre yayılan toplumsal körlüğün kurduğu yeni düzen

2.1.1 Beyaz körlüğün ortaya çıkması ve karantina

İlk kör, bir trafik ışığının yeşile dönmesini beklerken görme yetisini yitirir. Daha salgın hastalık olduğu bilinmeyen bu körlüğün sebebini anlamak için hemen bir göz doktorunun muayenehanesine gider. Doktorun muayenehanesindeki bekleme odasındaki kişiler, şehrin ilk körlerini ve hikayenin de kahramanlarını oluşturacaklardır. Doktor, daha önce hiç şahit olmadığı bir vaka olan beyaz körlüğe anlam vermeye çalışırken, kendisi de kör olur ve devlet yetkililerini uyararak karantinanın başlamasını sağlar.

Körlüğün toplumsal bir salgın olduğunun anlaşılmasından sonra devlet, salgının yayılmasını önlemek için kör olanları karantina altına alır ve eski bir akıl hastanesine kapatır. Kitabın sonuna kadar şehirde körlüğe yakalanmayan tek

kişi olacak olan doktorun karısı, görmediğini söyleyerek kocasıyla birlikte akıl hastanesine gider.

Hikayenin başında, gören sembolik düzenden görmeyen sembolik düzene geçerken yaşanan ilk değişikliklere şahit oluruz. Körlüğe şaşkın bir şekilde alışmaya çalışan insanların geçiş aşamasında eski alışkanlıkları, zihinlerindeki görsel imajlar, hisler henüz çok tazedir. Görmek, hala düzene hüküm sürmektedir, kitabın sonundaysa körlüğün sembolik düzene hakim olmaya başladığını görürüz.

2.1.2 Karantina ve karantinanın sonu

Körlüğe yakalananların sayısının iyice artması ve askerlerin körlüğün kendilerine bulaşma ihtimalinden dolayı yemek haricinde hiçbir destek vermemeleri nedeniyle karantinanın uygulandığı yer gerçek bir akıl hastanesine dönüşür. Günler ilerledikçe pislik ve gıda eksikliği gibi değişen koşullarla birlikte, kuralsızlık ve ahlaksızlık üzerine işleyen bir sistem oluşur. Artık korku, bencillik ve fırsatçılık hüküm süren baskın duygulardır. Özellikle gıda eksikliğinin baş göstermesiyle birlikte vicdansız körler koğuşu, zorbalıkla yemeklere el koyar. Paranın da bir anlamının kalmadığı bu sistemde en sonunda iş, kadın karşılığında yemek takasına kadar gider. Doktorun karısının vicdansız körler koğuşunun liderini öldürmesiyle gelişen olayları, akıl hastanesinin yanması takip eder. Körlere kendilerini dışarı atarak devlet yetkilileri dahil herkesin kör olduğunu anlar ve karantina sona erer.

Karantinada, değerlerin ve alışıldık yaşam düzeninin geride kalışını izleriz. Gece-gündüz ve saat gibi alışıldık hayatı algılama biçimlerinin artık hiçbir anlamı yoktur. Kimsenin birbirini görmediği ve kim olduğunu bilmediği bu yerde ahlaki değerler de değişir. Sonuçta kimse bakmıyorsa insan ihtiyacını istediği yerde giderir. Nasılsa herkesin kör olduğu bir toplumda kimse “Sen bunu niye yaptın?” diyemez. Aslında herkesin kör olduğu modern körlerin bu dünyası ile gören dünyada kör olan klasik körlerin dünyası birbirinden farklıdır. Eskiden değerli ve anlamlı olanlar, modern körlerin dünyasında yeni değerler ve anlamlarla yer değiştirir. Sembolik sistemdeki bazı şeylerin tamamen boş bir gösterene dönmesini ve yeni bir düzenin kurulmasını izleriz.

Kahramanlarımızın, değişen değerlerle birlikte geçirdikleri dönüşüme tanık oluruz. Tüm bu değer sistemi değişirken nazarın sistemden tamamen yok olmasının etkisiyle gören sembolik düzende nelerin değiştiiği, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınacak temel konulardan biridir.

2.1.3 Tüm şehre yayılan toplumsal körlüğün kurduğu yeni düzen

Roman ilerledikçe, körlerin akıl hastanesinden kurtulması ve devlet yetkilileri dahil herkesin kör olduğunu anladıkları yeni düzene tanıklık ederiz. Kör olma aşamasında şehre karmaşa hakim olur. Otobüs şoförlerinin ve uçak pilotlarının iş başındayken kör olmalarıyla birlikte şehir araba mezarlığına dönüşür. Hiçbir motorlu aracın çalışmadığı şehre tam bir sessizlik hakimdir. Kör olmaktan paranoyakça korkan gören kişilerin her biri sonunda beyaz körlüğe gömülür.

Karantinadan kurtulan kahramanlarımızı, herkesin kör olduğu ve ruh gibi dolaştığı bir şehir beklemektedir. Burada insanların tek amacı o günkü yiyeceklerini ve sularını temin etmektir, bu yüzden topluluklar halinde yaşayan, sürekli hareket eden kör insan grupları vardır. Kör insan grupları ya başkalarının evlerini işgal ederek ya da sürekli yer değiştirerek yaşamaktadırlar. Artık bu yeni düzende ölümler gömülmez, cenaze törenleri yapılmaz, yas tutulmaz, kutlama yapılmaz olur. Doktor ve karısının evinde birlikte yaşamaya devam eden kahramanlarımız, eskiden yaşadıkları yerleri ziyaret ederler. Burada eski düzenle yenisi arasındaki fark iyice ortaya çıkar.

Bu bölüm, değişen koşullarda benlik nasıl yeniden inşa ediliyor, “nazar” yok olunca, büyük Öteki⁵’nin rolü devam ediyor mu ya da nasıl devam ediyor gibi soruları sormamıza imkan sağlar. Simgesel özdeşleşmenin ne yönde değiştiği gibi sorulardan bazılarının yanıtlarını, bir körler ülkesi hayal eden Wells’in hikayesinde incelemeye devam edeceğiz. Wells’in “Körler Ülkesi” hikayesini özetlemeden önce, “Körlük” romanındaki yedi karakteri kısaca anlatmak analiz aşamasında bize yardım edecektir.

⁵ öteki/büyük Öteki: Lacan’a göre öznenin oluşumu daima öteki’yi varsayar. Ben’in ortaya çıkabilmesi için, çocuğun kendisini “öteki” olarak görebileceği bir ayna evresi zorunludur. Aynada görülen (ve bedensel bir bütünlük, tamlık yanılısaması yaratan) öteki, ben’in temelidir. Bu ilk “öteki”, Lacan’a göre “küçük öteki”dir (küçük a ile yazılan autre). Zamanla çocuk başka küçük öteki’ler de algılar. Ancak tüm bu öteki’ler imgesel düzeyde varolurlar. Büyük “A” ile yazılan Öteki (Autre) ise, simgesel düzenin ta kendisidir. Bir muhatap değil, hitap edenin içinde varolduğu simgesel sistemin belirleyicilerinin toplamıdır. Özne küçük öteki ile imgesel düzende karşılaşıp bir ben inşa etmeye başladıktan sonra, kelimenin psişik ve gramatik anlamında bir “özne” olabilmesi için, simgesel düzende de büyük Öteki ile karşılaşmak zorundadır. (Zizek 2008 s. 250)

2.1.4 .Körlük üzerine bir deneme'nin baş kahramanları

Birinci kör ve birinci körün karısı: Kitap boyunca en fazla değişen insanlardan biri olan birinci kör, kör olduğu ilk anlarda ve daha bunun bir salgın olduğu belli değilken gururlu bir tavırla, bu durumun neden kendi başına geldiğini sorgular. Karısı da kendisi gibi kör olduğunda ise kendilerini birbirlerine bağlayan özün ne olduğu konusunda şüpheye düşerler. Kitap boyunca çiftin bu özü bulma çabalarını ve birinci körün gururunu törpülemesini izleriz.

Doktor: Gören simgesel düzende, bilgisiyle bir otorite ve güç sahibi olan doktor, görmeyen düzende güçsüzlüğünü ve eskiden kendisine atfettiği gücün de anlamsızlığını anlar. Karısının ise tam tersine görmeyen düzende güçlendiğini görür. Oysaki karısının bu kadar güçlü kendisinin de güçsüz yönleri olduğunun farkında olmayan doktorun algısı tepetaklak olur. Kitabın sonunda ise doktor, kendi güçsüzlüklerini ve karısının güçlü yanlarını gören, kendisiyle daha barışık bir kişi hale gelir.

Doktorun karısı: Sıradan bir kadın olan doktorun karısı, tüm körler arasında tek gören insan olduğu için romanın en can alıcı karakteridir. Öncelikle tüm bu vahşeti, etik çöküşü görmek zorunda kaldığı için lanetlendiğini düşünen kadın, kitap boyunca gördüğünü yakınındakiler haricinde herkesten saklar. Hikayede okurun gözleri haline gelen doktorun karısı gibi okur da sadece izlemenin ne demek olduğunu anlar. Tanıklık etmek, izlemek ama harekete geçmemek bir süre sonra doktorun karısına çok ağır gelmeye başlar. Hikaye

ilerledikçe ve etik değerlerin yok olması hızlandıkça, kadın, görme konusundaki sorumluluğunu hisseder. Bakıp da görmenin gerekliliklerini yerine getirir.

Körler ülkesinde ‘tek gözlü kişinin kral olacağı’ düşüncesini de sorgulamamıza sebep olan doktorun karısı bu gücünü kullanmaz. Çünkü aslında Wells’in hikâyesinde iyice netleştiği üzere, görmeyenler arasında görmek bir güç getirmez. O başka bir sembolik düzendir artık. Aksine ‘görenler de körleşir’ çünkü artık kimse onlara bakmaz, kimse onları görmez. Körler Ülkesindeki Nunez’in güçsüzlüğü ile doktorun karısının güçsüzlüğü birbirine bu anlamda benzemektedir.

Gözü siyah bantlı yaşlı adam: Doktorun muayenehanesine, gören tek gözünden katarakt ameliyatı olmak için gelen yaşlı adam, gören sembolik sistemde özel bir yere sahiptir. O zaten gören dünyanın tek gözlü körüdür. Gören ve görmeyen dünyanın ortasında bir yerde yaşayan bu kişi kendisini tam anlamıyla kabul etmiş durumdadır. İnsan estetiğinin görmeye aşırı derecede yaslandığı bu çağda, yaşlı adam ve genç kızın aşkı bizi görmenin ötesindeki bir şeylere çağırır.

Koyu renk gözlüklü genç kız: Vücudunu zevk ve maddi kazanç uğruna satan genç kız, aslında bakan dünyanın arzu nesnesidir. Kendisine bakan dünyanın bakışından rahatsız olmaz hatta bundan zevk alır. Sürekli taktığı koyu renk gözlükleri, normalde insanların kendilerini saklamak ve kamufule etmek için kullanmasının aksine o, gözlük takarak bakışları daha fazla üzerine çekmek ister. Gözlükleriyle esrarengiz ve sırlarla dolu bir görüntüsü olduğuna inanan

genç kız, seyirlik dünyanın arzulananı olmaktan hoşnuttur. Tam da bu ruh halinden dolayı, en fazla özbenliğine yaklaşan ve değişen kişilerden biri olur. Annesini kaybeden şehla çocuğa gönüllü annelik yapar, yaşlı adama olan sevgisinin gerçek olduğunu gözleri açıldıktan sonra da adamı olduğu gibi kabul ederek gösterir. Kitabın sonunda artık hayata karşı daha insani bir bakış açısına sahip olan genç kız aslında körlük içinde görmeyi öğrenir.

Şehla çocuk: Şehla çocuk, annesiyle doktorun muayenehanesine, seyirlik dünyanın bir kusuru sayılan şehlalığını tedavi ettirmek için gelir. Gören dünyanın sistemine şehlalığından utanacak derecede dahil olmuştur. Ancak, görmeyenlerin yeni sistemini benimseyecek ve eskisini unutacak kadar da gençtir. Şehla çocuk bir anlamda Saramago'nun romanına, Wells'in "Körler Ülkesi"nden transfer edilmiştir. Önceleri annesini ısrarla arayan ve ağlayan çocuk, koyu renk gözlüklü genç kızın kendisini avutmasına, korumasına ve doyurmasına hızla alışır. Maddi, manevi her türlü ihtiyacı giderildiğinden, görmeyen dünyanın düzenine en hızlı o ayak uydurur. Yeni düzeni ve kurallarını, günlük hayatın normali olarak kabul eder. Körlük tüm kente yayıldığında herkes ruh gibiyken, eski düzeni hızla unutan ve görmeyen düzen içinde kendini doğal hisseden şehla çocuğun yeni sistemin kolayca adapte olur.

2.2 Wells'in "Körler Ülkesi"ne gidelim

Bir masal gibi ağızdan ağza dolaşan "Körler Ülke"si, coğrafi olarak ulaşılması çok zor olan adeta tüm dünyadan tecrit edilmiş bir yerdedir. "Körler Ülkesi"nin hikayesini dinlemiş olan Nunez, dağlarda rehberlik yaptığı sırada bir kaza eseri "Körler Ülkesi"nin yakınlarına gelir. Yaralanmış bir şekilde yardım bulmaya çalışan kazazede, uzaktan "Körler Ülkesi"ni görür.

Bir dağ yerleşimine göre oldukça düzenli olarak sıralanan ülkenin evlerinde dikkatini çeken ilk şey, evlerin sanki lekeli gibi yamalı, rengarenk, normalde hiç rastlanmadığı kadar düzensiz boyandığıdır. Bu manzara karşısında aklında beliren ilk kelime "körlük" olur. Köye yaklaştıkça, köyün çevresini saran düzenli koruma duvarını ve onu çevreleyen sulama sistemini fark eder. Köy cıvıltılı kuşları, binbir renkteki çiçekleri, yumuşak havası, munis hayvanları ve bir yabancının çok zor ulaşacağı konumuyla tehlikelerden uzak korunaklı bir sığınak gibidir. Şehrin birbirini kesen yolları ve evlerin konumu sistemli ve kolay hareket edilecek şekilde ayarlanmıştır. Dikkati hemen çeken başka bir nokta da, evlerde kapı dışında, pencere dahil herhangi bir açıklığın olmayışıdır.

Gören gözlere sahip insanların teker teker öldüğü bu ülkede, dünyaya yeni gelen bebeklerin hepsi kör doğmaktadır. Görenler gelecek nesillerin ve sevdiklerinin başına gelecekleri öngörerek önlemlerini almış, yıllar içinde körlerin tamamen güvende yaşayacağı bir sistem kurmuşlardır. Bu sistemin içinde hareket eden körler, düzenlerine sadık kaldıkları için tüm ihtiyaçlarını

mükemmel bir şekilde, gören gözlere ihtiyaç duymadan ve görememenin eksikliğini hissetmeden karşılayabilmektedir.

“Körler Ülkesi”nde yaşayanlar, hiç şüphesiz ki, kendi ülkelerine “Körler Ülkesi” demezler ve dışarıdaki dünyada kendilerine böyle dediklerinden de haberleri yoktur. Zaten bunu duysalar da, onlar için pek bir şey ifade etmez. Çünkü gören son kişinin, on beş nesil önce öldüğü ülkede yaşayanlar için gören bir toplumsal düzen o kadar uzakta kalmıştır ki, belleklerinden ve hayatlarından görmeye ve körlüğe dair her şey kayıp gitmiştir. Körlük, görmek, bakmak, bakış, kirpik, göz gibi kelimeler de bu ebedi unutuluşa dahildir. Göz çukurlarının iyice kapandığı, kirpiklerin yok olduğu hiç görmemiş ve görme ihtiyacı da hissetmemiş bu yüzler, bu sebeptendir ki Nunez ile ilk karşılaşmalarından itibaren onda bir gariplik sezerler.

Nunez sesini duyurmak için bağırdığında ve kendini göstermek için sonsuz bir çabayla el salladığında, seslendiği insanların ona doğru kulaklarını uzatıp dinlediğini görür ve bir masal olarak dinlediği “Körler Ülkesi”ne geldiğini anlar. Aklından geçen ilk düşünceyse 15.’yy. da yaşamış hümanist teolog Desiderius Erasmus’un “Körler ülkesinde tek gözlü kişi kraldır” olur. Burada iki gözüyle kral olmanın çok kolay olacağı düşüncesiyle körlerle tanışmaya giden Nunez krallığın kendisine o kadar hızlı gelmeyeceğini hemen fark eder.

Kendisinin dağların ardındaki şehirden, Bogota’dan geldiğini anlatmaya çalışır. Ancak kendi yaşadıkları sınırlar dışında bir şeyin olduğu nosyonuna

tamamen yabancı olan körler, Nunez'i hiç anlamazlar. Nunez onlara Bogota'dan geldiğini anlatmaya çalıştıkça, onlar Nunez'in iyiden iyiye saçmaladığına inanır. Ne Nunez onları tam olarak anlar ne de körler. Birbirleriyle konuşmalar da kullandıkları kelimeler birbirleri için pek bir anlam ifade etmez. Bu, iki farklı sembolik sistemin birbiriyle karşılaştığı andır. Nunez'in 'ben görüyorum' demesi körler tarafından saçmalıyor ve henüz beyni tam olarak gelişmemiş olarak yorumlanır. En sonunda onun kayaların içinden geldiği ve isminin de Bogota olduğu konusunda kendi aralarında hemfikir olurlar. Böylece Nunez, ismini bu yeni düzende kendi insiyatifi dışında kaybederek körlerin sembolik sistemine ilk adımını atmış olur.

Tüm yaşam sistemleri dört duyularının üzerine kurulu olan körler için güneş yeni doğmasına rağmen uyku vakti gelmiştir. Biyolojik ritimleri, gören insanların tamamen zıttı olan bu insanlar için uyanık olunan vakit serin olan gece ve uyunacak zaman da sıcak olan gündüzdür. Nunez'le sabahın ilk ışıklarında yani onların çalışma gününün sonunda karşılaşan körler, Nunez-Bogota'nun durumunu açıklığa kavuşturmak için onu yaşlılar heyetine götürür. Sonsuz denilecek kadar uzun süredir kendileri dışında biriyle karşılaşmamış olduklarından bu durum onlar için oldukça heyecan verici ve bir o kadar da ürkütücüdür.

Zifiri karanlık bir odaya alındığı için tökezleyen ve yaşlılar heyetinin kucağına düşen Bogota'nın anlaşılmasız konuşmaları ve bedenine hakim olamaması, körlerin Nunez'in henüz bir çocuk gibi gelişmemiş bir zihne sahip olduğuna iyice inanmalarına sebep olur. Yaşlılar heyeti yere düşen Nunez'i

elleriyle iyice araştırdıktan sonra kalkmasına izin verir. Gözleriyle birlikte hayalgçlerinin de eridiğini anlayan Nunez'e yaşlılar heyeti kendi inançlarından, yaşam felsefelerinden ve kendi yaradılış hikayelerinden bahseder. Onlar için yaşadıkları yer kayaların arasındaki bir boşluktan oluşmuştur. Cansız varlıkların ve insanların dünyaya gelmesini takiben şarkılar söyleyen ama erişilemeyen melekler bu boşluğu doldurmuştur. İyice kafası karışan Nunez, düşündükten sonra bahsedilen meleklerin kuşlar olduğunu anlar.

Uzun süredir içine kapalı olarak yaşayan ve yabancılara hiç alışık olunmayan "Körler lkesi"nde, Bogota olarak yaşamaya başlayan Nunez, sistemi sorguladıka ve zorladıkça tıpkı Kafka'nın şato'undaki "K" gibi sisteme kabul edilmez. Nunez'in gören dünyaya ait hikayeleri, ancak körlerin sembolik düzeninde 'yamuk' (awry) bakılarak görülebilecek 'Gerçek'ler' (Le Reel) olduğu için, bu hikayeleri anlatmaya devam eden Nunez sosyal yaşamın bir parçası olamaz.

Nunez, görmenin ne kadar değerli bir yeti olduğunu anlatmak için binbir türlü yöntem dener. Bu denemelerinde, körlerin yıllar içinde göz yerine kulak ve burunlarının nazar haline getirdiğini anlar. imenlerdeki en ufak hareketi bile hisseden körler, Nunez'in görmek dediği şeyi bir türlü idrak edemezler. Nunez, kr kelimesinin bile dilden yok olduğu bu kente bir süre sonra alışmaya başlar ama görmenin ne olduğunu, gökyüzü, yıldızlar, ağaçlar gibi güzellikleri körlere anlatmaya devam eder. Fakat kimse ona zerre kadar inanmaz. Nunez; gökyüzünü bilmeyen, üstlerinde yüksek ve kapalı bir kozmik sistem varolduğuna inanan krleri hikayeleriyle kızdırmaya başlar.

Kral olmak için ikinci bir darbe girişiminde bulunup ve kızgınlıkla hareket ederek eline kürek alan Nunez'in bu hareketini sezen körler sayıca çoğalarak bir hilal şeklini alıp, Bogota'nun çevresini sarar. Ülkeyi çevreleyen çember duvarın dışına kaçmak zorunda kalan Nunez, birkaç gün geçtikten sonra açlığa dayanamaz ve insanlara yalvararak geri döner. Artık ne onları görmenin melekelere inandırmaya uğraşır ne kendinin bir meczup olmadığına ne de gördüğü şeylere dair hikayelerine devam eder. Hatta saldırgan hareketlerini açıklamak için 'beynim daha tam olarak gelişmemiştir, bu yüzden o şekilde davrandım' diyerek kendisi hakkındaki yargıları kabul eder. Onların inanç sistemine dahil olur ve tepesindeki gökyüzünü sorgulamadan körlerin sembolik sisteminin içinde yaşamaya başlar.

Çok gelişmiş bir akli olmadığına inanılan Bogota, bir ailenin hizmetlisi olarak hayatını sürdürmeye devam eder. Günlük hayatın içine iyice karışır ve hizmet ettiği ailenin kızlarından birine aşık olur. Medina-sarote aslında bakıyormuş gibi duran gözleri ve kirpikleri, köşeli yüz hatları ve yumuşak sesiyle köyün en güzel kızıdır. Ancak görmenin yerini dokunmanın ve işitmenin aldığı bu coğrafyada, köşeli değil yuvarlak ve yumuşak hatlı ve kendinden emin sesli kızlar güzel kabul edilmektedir. Bu yüzden delikanlılar tarafından hiç de cazip bulunmayan Medina-sarote'nin bir sevgilisi yoktur ve Bogota'nın ilgisine olumlu karşılık verir. Nunez sadece sevgilisine görmekle ilgili hikayelerini, biraz da çekinerek anlatmaya devam eder. Nunez'in hikayeleri, her ne kadar Medina-sarote'nin hoşuna gitse de bunlar genç kız için hoş, hayal gücü geniş ve renkli fantastik hikayelerin ötesine geçmez.

Nunez ile Medina-sarote'nin ilişkisini haber alan baba, başlarda buna karşı çıkar. Nunez'in geçmişteki garip davranışlarıyla kızına uygun olmayacağını düşünür. Hatta diğeleri de davranışları normal olmayan bu adamın ırklarını bozacağını düşünür. Ancak Yacob, kızının Nunez'i ne kadar sevdiğini anladığında onun mutluluğu için konuyu yaşlılar meclisine götürür. Orada bir doktor, Nunez'in garipliklerini sonsuza kadar tedavi edebileceğini söyler. Çünkü doktorun teşhisine göre gözlerinden dolayı beyni olumsuz etkilenmektedir. Çözüm onun göz dediği iki aykırı organı ameliyatla almaktır. Doktorun çözümü aslında bir 'körlük - görmeme ameliyatı'dır. Eğer Nunez bu ameliyatı olursa, o da Körler Ülkesinin ebedi bir vatandaşı olarak kabul edilecektir.

Sevinçle 'körlük ameliyatı' çözümünü Nunez'e ileten Yacob ve Medina-sarote, Nunez'in direnmeleri karşısında hayal kırıklığına uğrar. Çünkü Nunez, kendi gökyüzünü terk ederek, kayalardan oluşan, hayal gücünü tamamen öldüren körlük çatısının altına girmeye şiddetle karşı çıkar. Bir süre sonra Medina-sarote'nin ne kadar üzüldüğünü görerek 'görmeme ameliyatı'na razı olur. Nasılsa geldiği ülke, büyük şehir ve gören insanların hayatı artık kendinden çok uzaktadır. Kendi isteğiyle görmeyen insanların sembolik düzenine körlük ameliyatı ile dahil olmak üzere Nunez ameliyat gününü beklemeye başlar.

Körlük ameliyatı yaklaştıkça bu kararından eskisi kadar emin olamayan Nunez, ameliyat günü geldiğindeyse, cennete doğar gibi doğan güneş ve gözüne bin kat daha güzel görünen manzara eşliğinde bu kör dünyaya yuvarlandığı köyün tepelerine çıkmaya başlar. Kral olma hayalleriyle geldiği bu memlekette artık ya kör olup bu sisteme dahil olacaktır ya da bu diyardan gidecektir. Gece

olduktan sonra ise körlük ameliyatını red etmeye karar verir ancak başka bir körlüğe, ölüme yuvarlanır.

3. LACAN'IN ÖZNESİNİN KURULUŞUNU, TANI(N)MA VE NAZAR ÜZERİNDEN ANLAMAK

3.1 Hegel'in Öznesini Hatırlamak

“Herkes farkında olmadan Hegel’cidir.”
“Everyone is Hegelian without realizing it”
Lacan
(Macey s.1)

Hegel’in öznesinin kurulmasını sağlayan “tanı(n)ma diyalektiği”ni (dialectic of recognition) ve “olumsuzlama”yı (negation) hatırlamak Lacan’ın öznesinin kuruluşunu anlamak için açıklayıcıdır. Körlük konusunu ele alma sebebim olan ‘nazar’, Lacan nezdinde özne⁶nin kuruluşundaki özdeşleşme ve tanı(n)ma süreçlerinde çok etkilidir. Hegel’in öznesini bu süreçte hatırlatan aslında Saramago’nun kahramanlarıdır. Onlar, tıpkı Alman romantizm akımına dahil Hegel’in öznesi gibi kendinde olana ulaşma umudu besler.

Lacan, Hegel’in daha çok negatif ontolojisinden ve tanı(n)ma diyalektiğinden etkilenmiştir. Lacan’ın, yanlış tanıma üzerine kurduğu öznesinde

⁶ Özne: Hümanizmin “Ben” diyen bölünmemiş, yekpare öznesinin tersine, Lacan’da özne bölünmüşlüğüyle tanımlanır. Lacan’ın “ben” kavramının temelinde İmgesel’de olduğu için, bu ben bütünlük, tamlık yanılmasıyla malüldür. Oysa konuşan özne, Simgesel düzen içinde varolur. Bu ikisi arasındaki örtüşmezlik, yani Simgesel’in ben imgelerini ya simgelere dönüştürerek içermeye ya da yok sayma eğilimi ile ben’in simgesel düzenin kategoriler ve ikilikler biçimindeki parçalanmışlığına direnişi, yekpare bir öznenin söz etmeyi imkansızlaştırır. Özne, İmgesel ile Simgesel, sözceleme ile sözce arasında bölünmüşlüğüyle vardır. (Zizek 2008 s. 250)

hep bir eksik vardır. Bu açıdan bakıldığında Lacan'ın öznesi de tıpkı Hegel'in öznesi gibi negatif ontoloji üzerine kurulur. Ancak Lacan'ın öznesiyle Hegel'in öznesinin kurulma aşamasındaki en büyük farklardan biri Lacan'ın bilinç yerine bilinçaltına yaptığı vurgudur.

Bilinçaltına vurgu yapmamak Lacan'ın Hegel'i eleştirdiği birçok noktadan biridir. Zizek ise Lacan ve Hegel'i yeniden ele alarak, Lacan'ın Hegel eleştirini değerlendirir. Zizek, Lacan'ın aksine, Lacan ve Hegel arasında daha fazla ortaklık bulur:

Zizek, Lacan ve Hegel'in ortak noktalarının ne olduğunu kendine sorduğu zaman cevabı kısaca şudur: “Her ikisi için de, karşılıklı tanımın simgesel ağında bütünleşmiş olan ‘özgür’ özne, primordiyal olarak verilmiş bir şeyin değil travmatik kesmelerin, ‘bastırmalar’ın ve iktidar kavgalarının dahil olduğu bir sürecin sonucudur”. Her ikisi de, özneyi eksiğin bir etkisi ve/veya simgelemenin etrafında döndüğü gerçeğin dirençli çekirdeği olarak imgelerler. Onları birleştiren şey, “eksiğin tesadüfü” ve “travmanın tesadüfü” olarak vurgulanan “gerçeğin tesadüfü”dür. (Öğütçen 2009)

Biz de Zizek gibi, Lacan ve Hegel'in ortak noktalarına odaklanarak Lacan'da bir eksik üzerine kurulan, büyük Öteki'ye ve onun arzusuna ihtiyaç duyan özneyi daha derinlemesine ele almak için Hegel'in “Phenomenology of

Spirit”te değindiği ötekinin varlığına mutlaka ihtiyaç duyan özneye ve “tanı(n)ma diyalektiği”ni ele alacağız.

3.2 Hegel’in Öznesinin Kurulmasında İhtiyaç Duyduğu Tanınma Dialektiği ve Olumsuzlama

Hegel’in öznesinin kurulabilmesi tanı(n)ma diyalektiğine (dialectic of recognition) bağlıdır. Bunun temelinde kendi ve öteki arasındaki bir dolayımrama (mediation) ilişkisi yatar. Hegel’in öznesi, kendinelik haline ulaşmak için sürekli kendisinin dışına yönelmek zorundadır. Ancak özne her kendi dışına çıktığında ve sonrasında kendine geri geldiğinde bir önceki kendini bulamaz. Kendi dışına çıktığında geçirdiği ve ötekini kapsayarak içine aldığı (Aufhebung) süreçten geri geldiğinde ilk halinden farklılaşmıştır. Tam da bu yüzden Butler’in deyişiyle “kendi kaybının riski altında olan” öznedir. (Butler 1987)

Hegel’in öznesi için, kendinde varolmak ve öteki için varolmak bir ve aynı şeylerdir. Ancak bir tekil, diğer tekil ile dolayımrsız (immediated) olarak karşılaştığı an tekinsiz bir andır. Orada bir varolma mücadelesi verilir, bir nevi ölüm-kalım savaşıdır bu. Herbiri kendisinden emindir, kendisi için kesindir ama ötekinden emin değildir ve öteki kesin değildir.

Özne kendisinde olanı (in itself) kendisi için olana (for itself) ancak refleksiyon ile çevirebilir. Burada her ne kadar öznenin yolcuğu kendinden kendine olsa da, ötekiindeki kendini görmeden kendisine geri gelmesi mümkün değildir. Çünkü özne ancak, kendisini nesneleştirirse ve ötekiindeki kendini

görürse kendinde olanın farkına varır. Öteki üzerinden kendine refleksiyon yapan özne bunu ancak Öteki kendisini tanırca yapabilir. Tanıma ve tanınmada Öteki'nin oynadığı kilit rol budur. Eğer özne bu dolayımı yaşamayazsa kendinde ve kendi için (in and for itself) olanı yaşayamaz. Ancak öteki üzerinden kendini düşünerek özne, kendinde ve kendi için (in and for itself) olana ulaşabilir. Phenomenology'nin öznesi, yolculuk eden bir öznedir. Yolculuk, kendinden kendisine doğrudur.

Ne olmadığı üzerinden yani ancak bir olumsuzlamayla kendine yaklaşan özne, ötekinden geri dönerken “Bu ben değilim” dediği noktada aslında “Bu benim” der. Burada ilk olumsuzlama aslında karşıdakinin varlığını yadsımaktır. Böylece kendisinin var olduğunu kanıtlamış olur. İkinci olumsuzlama ise öteki içindeki kendi varlığını yadsımaktır. Ancak bu iki uca giden özne, bu benim diyebilir. Hegel bunu şöyle belirtir: “Kendimi kendimden ayırırım ve bunu yaparak, benden ayrılan şeyin benden farklı olmadığını doğrudan farkına varırım. Ben, kendi-aynılığındaki varlık, kendimden kendimi redderim; ama benden ayrı olarak ya da benzemez olarak konulan şey, dolaysız olarak, ayrılmışlığı içinde, benden bir ayrılma değildir.” (Hegel 1977 s.102)

Hegel'de özne, aslında kendini nesneleştirmek için Öteki'ne ve ötekinin kendisini tanımasına muhtaçtır. İşte tanımanın diyalektiği de burada devreye girer. Çünkü kendinde ve kendi için (in and for itself) olana ulaşmak başka için özne, başka bir kendilik bilincine ihtiyaç duyar hatta bu bir mecburiyettir.

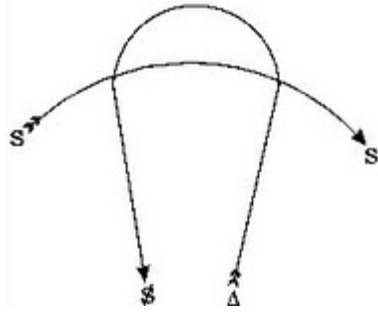
Marx'ın Peter'inin Paul'e ihtiyaç duyduğu gibi, Lacan'ın öznesi de, benliğini kendisinin dışında bir 'öteki'yle kurabilir. Lacan'da benlik hep dışarıdan kurulandır. Hegel'in tanı(n)ma diyalektiğine Lacan'da arzu eklenir ve öznenin kurulumunda tanınma arzusu temel bir ihtiyaç olarak belirir.

4. LACAN'IN ÖZNESİNDEKİ TANINMA ARZUSU

(DESIRE FOR RECOGNITION/RECOGNITION OF DESIRE)

Lacan, psikanalitik öznesini kurarken, tanınma arzusundan ve olumsuzlama yaklaşımlarından etkilenmiştir. Bu etkinin açıkça görüldüğü metinler arasında “Ayna Evresi- Mirror Stage”de vardır. Lacan, bu metinde Hegel’in öznesinin kurulum ilkelerini, Freud’un benlik kuramıyla birleştirmiştir. Saramago’nun Körlük kitabında yaptığı da tam anlamıyla ötekinin içinde kaybolan öznenin, ötekiyle bağını ansızın kopartarak öznenin ötekideki yanıtıcı nesneleşmesine son vermek ve sonsuza kadar kendi için olana dönmesini sağlamak değil midir?

Lacan, öznenin kuruluşunu anlatmak için kullandığı arzu grafiğine Hegelci bir yaklaşımla başlar: “*Kendinin bilinci*, bir başkası için kendinde ve kendi için olduğunda, ve olması yoluyla, kendinde ve kendi içindir, eş deyişle *ancak tanınan bir şey olarak vardır*” (Hegel 1987 s.178). Bu tanınma tamamen görmek ve nazarla ilgili bir tanınma değildir. Ancak nazarın tanınmadaki ve dolayısıyla öznenin oluşumu üzerindeki etkisi yadsınamaz. Lacan, ayna dönemiyle ilgili makalesinde ve seminerlerinde görmenin öznenin oluşumu üzerinde nasıl bir etkisi olduğu üzerinde durur.

S-S' çizgisi gösterenler, Δ - $\$$ çizgisi de öznenin niyet zincirini temsil eder. S öznenin içine doğduğu dilin, sembolik düzenin, gösterenler ağının bitimsiz başlangıcı, S' de özneye dahil gösterilenlerin sembolik ağdaki gösterenler ile düğümlenişiyile anlamın yaratıldığı gösterenler ağının bitimsiz sonudur. İki çizgi düğüm noktasında (point de capiton), düğümlenir ve anlam ortaya çıkar. Saf ihtiyacın (Δ) giderilmesi niyetiyle yola çıkan özne, takıldığı gösterenler ağında yarılr ve bölünmüş özne ($\$$) ortaya çıkar. Δ - $\$$ çizgisinin başlangıç noktasını saf ihtiyaç, Δ , (pure need) oluşturur. Bebeğin pek çok yaşamsal önceliği olan ihtiyacı vardır... Fakat Lacan'ın arzu grafiğinin başlangıç noktasına yerleştirdiği saf ihtiyaç biyolojik olan değildir, ya da "sadece" biyolojik olan değildir. (Keskin 2008)

Lacan'ın özetlediği üzere, bebeğin hiçbir talebinin ihtiyacını karşılayamayacak olması arzuyu doğurur. Bebeğin tüm ihtiyaç kodları, anne, yani m(other) üzerinden giderilir. Burada anne, aslında bebeğin tam olarak ne istediğini hiçbir zaman bilemez. Bebek, ihtiyacının giderilmesi ile ilgili olarak

sadece bedensel hareketler ile anneye yanıt verebilir, fakat anne bebeğin davranışlarını sezgisel olarak anlamlandırır. Anne, bebeğin ağlamasını duyduğunda sadece yorum yapar: “Acıktığı için ağlıyor, susadığı için mızızlanıyor” (Kaptanoğlu s.18). Bebek, annenin anlam dünyası üzerinden ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır. Bebeğin hayatını devam ettirmesi için annenin nedenlerinin bebeğin nedenleri olması gerekir. Anne, burada imgesel öteki'dir. Bebeğin arzusunu tanıyan da annedir. Lacan'da” tanınma ihtiyacı” böylece “arzunun tanınması” üzerine kurulur.

...Her arzu, Ötekinin arzusudur” aynı zamanda, söz konusu arzunun, hem benim Öteki için duyduğum, hem de Öteki içinde benim ya da başka bir şey için doğan arzu olmasındaki yansımanın bir örneğidir. (Keskin 2008)

Simgesel dönemde ise, arzunun tanınması, tanınma arzusuna döner. Bu Öteki'nin arzusunun arzulanmasıdır. İşte burada ilişki benlik ile Öteki arasındadır. Özne, Ötekinin, kendisi için duyduğu arzuyu arzular. Zaten her arzu da bu yüzden Öteki'nin arzusudur.

4.1 Tanınma ve Ayna Evresi: İmgesel Özdeşleşme

Lacan'ın Freud'un teorisine önemli katkılarından biri olan ayna evresinde, Lacan ilk biçimiyle gerçekleşen özdeşleşmenin (primordial form) bebeğin kendi imajıyla özdeşleşmesi olduğunu belirtir. Freud'un, benlik teorisinde, özdeşleşme oedipal dönemde baba ile gerçekleşir ve ego inşası da bu

süreçten sonra başlar. Bebeğin ilk imgesel özdeşleşmeyi kendi imago'suyla yaşaması Lacan'ın psikanalitik özneye en büyük katkılarından biridir.

Ayna'da kendi imajını gören bebek bir aydınlanma anı yaşar. Lacan, "ıştel-deneyimi"ni (Aha-Erlebnis) bu durumu tarif etmek için kullanır. Bu deneyim, insan yavrusunu bir şempazeden ayıran niteliktir. Bebek, aynadaki görüntüsünün kendisine ait olduğunu anlar. Gerçekten de şempazeler aynada bir görüntü gördüklerinde bunun arkasında ne olduğunu anlamaya çalışır. Bebekler ise kendi görüntüleri olduğunu algılar, bunu kendileriyle özdeşleştirir ve ona dokunmaya çalışırlar. Lacan'ın da çalışmalarından etkilendiği bilinen Wallon'un değişik hayvanlar ve bebekler üzerinde yaptığı çalışmalara göre, örneğin dişi bir güvercin, kendi ayna görüntüsü karşısında hormonal olarak uyarılarak yumurtlamaya hazırlanır, köpekler ayna ile hiç ilgilenmez. Buna karşın bebekler kaç aylık olduklarına göre farklı tepkiler verir. Dört aylık bebekler, gözlerini aynadaki yabancıdan alamazlar, altı aylıklar imge ile gerçeği birbirine bağlayamazlar. Sekiz ve daha büyük yaşta bebekler ise aynadaki imgeyle özdeşledirler. Yapılan bebek deneylerinde, bebeklerin alınına boya sürülür. Alınına boya sürülen 18 aylık bir bebek aynaya bakınca elini kendi bedenine götürür, örneğin 12 aylık bir bebekse elini aynadaki imaja doğru uzatır.

"belki hatırlayanlarımız olacaktır, söz konusu anlayışımızın kaynaklandığı insan davranışı ögesi, karşılaştırmalı psikolojinin bir olgusunca aydınlatılmıştı. Buna göre çocuk, kullanıcı zekada (instrumental intelligence) kısa da olsa belli bir süre için, şempanzenin gerisinde kaldığı bir yaşta iken bile,

aynadakini kendi imgesi olarak tanıyabilmektedir. Bu tanıyışın çocuğun içine doğduğunun bir belirtisi olan, Aha-Erlebnis (işte! – deneyimi) dediğimiz el ve yüz anlatımları, Köhler’e göre, içinde bulunulan durumun algılandığı bilincini, yani zeka eylemi için asli olan evreyi gösterir” (Lacan 1995 s.1).

Lacan’da bakışın en önem kazandığı ilk an ayna dönemidir. Motor hareketleri daha tam olarak gelişmemiş bebek, kendisini aynada gördüğünde karşısında kendisine benzeyen ve bir “bütünlük” arz eden bir varlıkla karşı karşıya gelir.

Bu olayın altı aylıktan itibaren meydana gelebileceği Baldwin’den beri biliniyor. Onun tekrarı, bizleri ayna önündeki bebeğin bu şaşırtıcı manzarası üzerinde düşünmeye sevk ediyor. Henüz daha yürümeyi bile becerememiş, hatta ayakta bile duramayan ancak bir insanın ya da yapay bir nesnenin (Fransa’da trotte-bebe, yürüteç dediğimiz) desteğiyle tutunabilen bebeğin, yine de sevinçli bir çaba içinde desteğinin engellemelerini aşır, bedeninin duruşunu az çok sarkmaya benzer bir tarzda sabitleyerek, imgenin bir anlık bir parçasını geri getirmeye, onu bakışı içinde tutmaya çalışması, üzerinde düşünmeye değerdir. (Lacan 1995 s.1-2).

Anne karnındaki korunma ve anneye bir bütün olma duygusuna yürekten bağlı olan bu varlık, kendi bütünlüğüne bir anlamda Narkissos’un olduğu gibi

aşık olur ve büyülenir. Yine aynı Narkissos gibi aynada gördüğü bu “ben”liğin peşinden koşar. İçinde yaşadığı parçalanmışlık duygularını yok“muş” gibi hissettiren bu benlik görüntüsü yaşadığı durumdan çok daha güvenli bir sığınak gibidir. Lacan bu durumu tarif etmek için “düşlerdeki bir kale” gibi der. Kendine dair her türlü algıyı aynadaki ideal ego’suna göre kuran bebeğin, özneleşme süreci böylece bir “eksik” ve yanlış benlik üzerine kurulur.

Şempanzenin ayna imgesinin epistemolojik bir boşluk (epistemological void) olduğunu tanıyıp dikkatini başka bir yere yöneltebildiği yerde çocuk, aldatılmış kalmaya ilişkin sapkın isteğini muhafaza eder (Bowie 1991).

Bebek böylece idealize edilmiş ilk imgesini yani imago’sunu kendi üzerine ve bir eksikle kurar. Aynadaki bütünlük hissi veren yansımanın kendisiyle özdeş olduğuna ikna olmuştur ve bu yanıltıcı bütünlük görüntüsü üzerine kendi öznesini inşa edecektir. Bu inşa süreci en başından eksiktir ancak bunun dışında bir “ben”lik duygusu da mümkün değildir.

Ayna imgesi oluşum halindeki egonun asgari düzeyde açıklanmasıdır. Bu oldukça sınırlı gözlem verisi temelinde, egonun daha sonraki serüvenine umut içinde bakmak ve olgun kendiliği, kendini-yapan insanı taslak halinde algılamak mümkün görünmektedir. Tam da bu nedenle sözü edilen şey, çocukluğun tek bir enstantanesi olmaktan çok, düzenleyici gelişme ilkesidir. Ya da, ayna evresini bireyin tarihinde sınırlı,

gelip geçen bir evre olarak düşünmekten daha çok, insan-özenin sürekli kavgasını verdiği bir mücadelenin, kendini inşa etme mücadelesinin alanı olarak, deyim yerindeyse bir arena gibi anlamalı. (Lacan 1995 s.2)

Burada Lacan açıkça, ayna evresinin, bireyin inşası sürecinde ne kadar önemli bir yapı taşı olduğunu belirtir. Bunu anlık geçici bir süreç olarak görmekten kaçınmamız gerektiğini belirtir. Lacan'ın psikanalitik öznesi için bu kurucu bir aşamadır.

İngesel özdeşleşmede ve ayna evresinde bakışın rolü çok önemlidir. Bunu anlamak için, Hegel'deki dolaysızlık (immediacy) ilkesi oldukça yararlıdır. Bakışın dolaysızlığı kendi doğasıdır. Bu yüzden ego Öteki'nin nazarıyla dışarıda kurulandır. Lacan bu dolaysızlığı ve nazarın dışarıda olma halini seminerlerinde şu örnek üzerinden anlatır:

“Kendimi ısıtarak ısınırım” bedene bir referanstır – Isınma hissini içimde bir yerde hissedirim, içime yayılır ki bu da bedenimin konumunu saptamamı sağlar. Ancak, kendimi görürken görme durumunda, görüş sırasında içeriden bir hissediş yoktur (Lacan 1994 s. 80).

For “I warm myself by warming myself is a referance to the body as body – I feel that sensation of warmth which, from some point inside me, is diffused and locates me as body.

Whereas in the I see myself seeing myself, there is no such sensation of being absorbed by vision” (Lacan 1994 s. 80).

Herhangi bir engel ya da aracı olmadan, özne karşısındaki dolaysız nesne ile bakış sayesinde özdeşleşir. Arzunun doğduğu yer olan ayna evresinde bu yüzden bakışın rolü çok önemlidir. Özne asla ulaşamayacağı arzu nesnesiyle dolaysız bir şekilde karşılaşır. Ve sorgulamadan bu özdeşleşmeyi kabul eder.

4.2 Tanınma ve Dil: Simgesel Özdeşleşme

4.2.1 Simgesel dönemde dil

Lacan’ın bölünmüş öznesini anlamak için Saussure’ın dil teorsine ve Lacan’ın bu teoriye katkısı çok önemlidir. Saussure’un dil teorisinde gösterenle gösterilen arasındaki ilişki nedensizdir (arbitrary). Varolan imge ile simge arasında aslında içkin bir ilişki söz konusu değildir. Kedi düşüncesiyle, kedi sesi arasındaki ya da İngilizcedeki “cat” arasında doğal bir bağ yoktur. Bu rastlantısal yapı sayesinde dil, kontrol edilemez ve kendini dışarıdan müdahalelere karşı kapalı tutar.

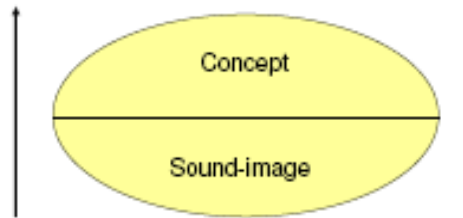

Figure 1 A linguistic sign (Saussure, 1966: 66)

Saussure’ın dil teorisinde anlam, her zaman diğeriyle kurulan ilişki içerisinde var olur. Bu yüzden anlam dizisel düzeydeki ilişkilerde açığa çıkar

(relational not referential). Aslında simgeler, birbirlerinden bağımsız bir biçimde anlamlara sahip değildirler. Birbirleriyle bir bütünlük içerisinde ve dil yapısının tamamında bir yer teşkil ederler. Dil kendi ilişkilerinin ürünüdür, nesnelere ilişkilerin değil. Saussure bunu ifade etmek için satranç tahtası örneğini verir. Satranç tahtasındaki taşların oyun dışında bir anlamı ya da değeri yoktur. Satrançtaki değer, taşların tek tek kendi değerlerinin toplamından gelmez. Taşların değeri oyunun içindeki rollerinden ve diğer taşlarla ilişkilerinden gelir. Bir taş kaybolduğunda yerine başka bir taş geçebilir ve yeni taş eskisinden anlam olarak hiçbir farklılık içermez. İki taş arasındaki anlam, birinin içerdiğini diğerinin içermemesine bağlı olarak ilişkisel bir biçim alır. Çünkü bir kelime ancak diğer kelimelerden farklı olması durumunda bir kelimedir.

Figure 2 Differential relationship between signs (Saussure, 1966: 115)

Bu ilişkisel bağlantı içinde dil, sembollerin tekiliğinden değil sistemin bütününden bir anlam kazanır. Dilde sembollerin tekil bir otonomisi söz konusu değildir, ancak dilin kendisi otonom bir sistemdir. Bu sistem, gerçeklikle paralellik seyrederek. Gerçeklikle, dilin arasında birebir bir uyum ve örtüşme yoktur. İki ayrı bütünlük arz eden dil ve gerçekliğin uyumu söz konusudur. Bir başka deyişle dil, bir dizgedir ve eşzamanlı bir kesit içinde incelenmesi gerekir.

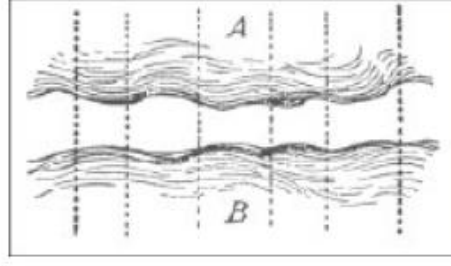

Figure 3 Language and thought (Saussure, 1966: 112)

Lacan'da tanınma, öznenin ancak kendi arzuları dışındaki bir düzen tarafından tanınması ve bilincinin kendi dışındaki bu düzene ait olmasıyla mümkündür. Bu düzene ancak dil yoluyla dahil olunabilir.

4.2.2 Simgesel dönemde tanınma

Öznenin 'niyet zinciri'nde saf ihtiyaçtan (Δ) çıkıp bölünmüş bir özne olduğu (\$) ve anlamın ortaya çıktığı süreç, aslında bebeğin doğduğu an başlar. Çünkü bebek, kendi konuşamasa da dilin kurduğu ve arzusunun tam olarak karşılığını bulamayacağı sistemin içinde yaşamaya başlar. Sartre'a göre, özne atıldığı dünyanın anlamına mahkûmdur ve kendi anlamını bu dünyanın varlık tanımlamasına göre kurmakla yükümlüdür. Anlamın, bebeğe dayatılması sonucunda yaşam mücadelesini sürdürmek için bebek, bu sisteme dahil olmaya mecburdur.

Dilin devreye girmesiyle yasakların kurucusu baba, anneyle kurulu ikili düzenin bir üçüncüsü ve arzuyu kısıtlayan olarak ortaya çıkar. Bir üçüncünün ilişkiler ağına girmesiyle başlayan simgesel dönemde, Öteki - baba, öznenin ideal-egosunu elinden alır. Onu iğdiş ederek simgesel dünyanın içine sokar.

Öznenin elinden alınan ideal-ego yerine, ulaşılması iyice güç, arzu nesnesi hiçbir zaman tam olmayan, doyurulamayacak ego-ideal'i verir.

Bu üçlü düzenle birlikte dilin alanına da girilmiş olur. Dil, kendi sembolik düzeni içinde gösterenin ve gösterilenin tam olarak birbirine anlamlı olarak iliştilmediği bir alan olarak karşımıza çıkar. Her zaman bir işaret edilemeyen ve bir kapsanamayan vardır. Tıpkı bastırılan arzuların yerini başka arzulara devretmesinde olduğu gibi asıl arzu – anneye duyulan arzu gibi – hiçbir zaman dil ile birlikte kurulan sembolik düzende yer almayacaktır. Gerçek arzu her zaman başka arzularla giderilmeye çalışılır. İşte tam da bu yüzden hiçbir arzu aslında doyurulamaz, hiçbir arzu nesnesi aslında tam olarak aranılan değildir ve arzu her zaman Öteki'nin arzusudur. Arzu nesnesi de – object petit a – ancak arzu ortaya çıktığı zaman var olur ve ulaşıldığında hiçbir zaman tam olarak doyum sağlamaz. Hep bir eksik vardır. Bu yüzden özne sürekli başka arzu nesneleri arar durur.

Babanın adıyla birlikte özne artık yasaklanmış bir öznedir. Kendi arzularını olduğu gibi ortaya koyamaz. Arzularını ancak dilin ve büyük Öteki'nin sınırları içinde dile getirebilir. Bu yüzden her zaman için bilinç dışına itilmiş ve bastırılmış gerçek arzuları, Öteki'nin alanında farklı bir biçimde yer alacaktır. Dilin ve ötekinin alanına giren özne, parçalanmış ve aynı zamanda bölünmüştür. Anne ile yaşadığı bütünlük hissi babanın adıyla birlikte dağılmış, arzuları bastırılmış ve yer değiştirmiştir. Özne kendini paramparça hisseder (\$). Onun kendini bütünlük içinde görmesini ve özne hissetmesini sağlayan en

önemli öge, aynada gördüğü bütünlük içindeki yansımasıdır, ideal-egosu'dur.

Özne artık bu ideal-ego'nun aynadan yaydığı bütünlük hissinin peşindedir.

5. SİMGESEL DÖNEMDE NAZAR

“Arzu, ...görmenin alanı üzerine kurulur

Desire is established... in the domain of seeing

(Lacan 1994 s.85)

5.1 Bakış ve Nazar Arasındaki Farklar

Nazar, babanın adıyla kurulan sembolik düzende büyük Öteki'nin bu düzeni kurmasında ve devam ettirmesinde dille birlikte önemli bir rol oynar. Lacan, öznenin görüldüğünü düşünmesi ve bu düşüncenin içselleştirilmesi için gerçekten gören bir göze ihtiyaç duymadığından bahseder. Bu noktada en önemli ayrımlardan birini bakış ve nazar arasında yapar. Lacan'ın bakış ve nazar arasındaki farkını ortaya koymadan önce, Lacan'ın Seminerlerinde nazar üzerine düşüncelerine başvurduğu Sartre'in konuya katkısını yeniden hatırlamakta yarar var.

Sartre “Varlık ve Hiçlik”de başkasının bakışı tarafından nesneleştirilmemiz üzerinde durur. Sartre ötekiyi, cansız bir mankenden, robottan ya da kukladan farklılaştırmanın özne için ne olduğunu sorgular. Örneğin bir kuklanın olduğu bir ortamda, kişi kendi bütünlüğünü korur ve ortamın hakimi kendisidir. Ancak, başka bir insanla, Öteki'yle o atmosfer paylaşılmak zorundaysa kuşkulu bir durum meydana gelir. Öteki'nin özgürlüğü, kişinin özgürlüğünü bozar, kendi bütünlüğünü parçalar. Kendi etrafındakileri nesneleştirilen özne, şimdi ötekinin çevresindeki nesnelere biridir. Ötekinin

bakışını içkin olarak hisseden ve bu bakışta hapsolan özne, kendisi için de nesneleşir. Sartre bu nesneleşme anında anahtar deliğinden birini gözetlerken birden başka birinin göz bebeğinin karşıdan görüldüğü anda hissedileceği gibi bir utanç duyulacağından bahseder. Kendisini yalnız sandığı için rahat hareket eden birinin aslında yalnız olmadığını anladığında suçüstü yakalanmanın utancısıdır bu. Tam anlamıyla avı gidenin “av”lanan durumuna gelmesidir.

Sartre, bakışı öyle bir noktaya getirir ki, utanç yaşamak için gerçekten bakan bir göze bile ihtiyaç yoktur. Lacan’ın da alıntılacağı gibi, Sartre bize orada bir nazarın olduğunu hissettirecek herhangi bir işaretin nazarı ikame edeceğini ve özneyi nesneleştirdiğini söyler. Bu işaret yaprakların hışırdaması, ayak sesleri ya da beklenmeyen birinin aniden çıkagelmesine dair herhangi bir işaret olabilir.

Bakış, yaprakların hışırtısında, ayak seslerini takip eden sessizlikte, pancurun hafifçe açılmasında ya da perdenin azıcık oynamasında varolmaya devam eder (Sartre s.257-8).

But the look will be given just as well on occasion where there is a rustling of branches, or the sound of a footstep followed by silence, or the slight opening of a shutter, or a light movement of a curtain.” (Sartre s.257-8)

“Cehennem başkasının nazarıdır” (Le regard de l’autre, c’est l’enfer) diyen Sartre’da gözükmeyen nazar, Lacan’da nazarın başlangıç noktasıdır. Lacan, Sartrecı bakışı başka bir noktaya taşır ve göz ile nazar arasında ayırım yapar. Ötekinin alanındaki ve öznenin hayal ettiği gizli nazar için aslında

hışırdayan yapraklar gibi bir ipucuna dahi ihtiyaç yoktur. Sartre'ın ve Lacan'ın nazara yaklaşımındaki en önemli fark budur. Lacan Sartre'in nazar açıklamasını bir adım ileri görürerek aslında bir başkasının varlığına hiç ihtiyaç duymayan nazardan bahseder. Nazarı hissetmek için bir ikinci bilinç gerekli değildir. Çünkü tüm bunlara sebep olan kendi bakışımızdır. Nazar tanımını iyice genişleterek büyük Öteki'nin alanı olarak tanımlar. Sartre'da varolan gören ya da görülen olma dualitesi Lacan'da gören ve aynı zamanda görülen özneye çevirir.

Nazar, bakmakta olan bir kişinin fiili bakışı dışında, görüş alanındaki her şeydir. (Lacan 1994 s.86)

Gaze is everything in the field of vision except the actual look of the person looking. (Lacan 1994 s.86)

5.2 “Kendimi, Kendimi Görürken Gördüm” Dedi Genç Parque

Nazar, Lacan'a göre görmenin (seeing) çok daha ötesinde bir olgudur ve öznenin alanında değil Öteki'nin alanındadır. Lacan'da nazar, gizlidir ve Ötekinin nazarıdır. Özne, bu nazarın hissi altında her daim kendini nesneleştirir. Öteki'nin nazarı görülmeyen, ama içten hissedilendir. Şeylerle ilişkimizi derinden belirler, ama hep akıp gittiği için biz onu hiçbir zaman göremeyiz. Çünkü özne'nin her zaman gözünden kaçan bir şey vardır.

Nazar, şeylerle ilişkimizde yer alan, ki bu ilişki bakışla kurulur, aşama aşama kayan, geçen, yayılan ve her zaman bir ölçüde gözden kaçandır. (Lacan 1994 s.102)

In our relation to things, in so far as this relation is constituted by the way of vision, and ordered in the figures of representation, something slips, passes, is transmitted, from stage to stage, and is always to some degree eluded in it that is what we call the gaze. (Lacan 1994 s.102)

Lacan, seminerleri sırasında, Paul Valéry'nin Genç Parque adlı eserinde bir yerde, Parque'nin kendisini görürken gördüğünü (I saw myself seeing myself) söylediğinden bahseder. Kendini görürken görmek (see myself seeing myself) aslında bilinçli bir refleksiyondan başka bir durumdur. Bilincimizle, kendimizi görürken gördüğümüz de, aslında gözden kaçan bir kör nokta (scotoma) vardır. O da nazarın ta kendisidir. Nazar burada refleksif bakışın arkasına saklanmıştır. Oysaki gören Öteki'nin nazarıdır. Bu da nazarın içsel ve dışsal var olabilme özelliğindedir. Nazar aslında tıpkı arzu ve benlik gibi bir eksik barındırır, gözden kaçandır, kayandır.

Bilinç, kendisini gördüğünü görme yanılsamasını nazarın içsel ve dışsal özelliği üzerine kurar... Bilincin, kendini gördüğünü görme yanılsamasında, nazar gözden kaçandır. (Lacan 1994 s.82-3)

Consciousness, in its illusion of seeing itself seeing itself, finds its basis in the inside outside structure of the gaze... in the illusion of the consciousness of seeing oneself see oneself, in which the gaze is elided. (Lacan 1994 s.82-3)

5.3 Sardalya Kutusu Beni Görüyor

Nazarın herhangi bir bilince ihtiyaç duymadığını anlatmak için Lacan, sardalya konservesinin de kendisini gördüğünü anlatır. Henüz trollerle avlanma yokken ve endüstriyelleşme tam olarak gerçekleşmemişken, 20'lerinde genç bir entellektüel olan Lacan balıkçılarla birlikte onların balık tutma maceralarına ortak olmak için teknelerine biner. Bu gezilerden birinde Petit-Jean isimli bir balıkçı, Lacan'a denizde yüzen ve suda parlayan bir sardalya kutusunu göstererek, "Görüyor musun? Görüyorsun değil mi? Ama o seni görmüyor" der ve kahkahalara boğulur. Bu duruma Petit-Jean kadar gülemeyen Lacan, kendisinin bunu neden komik bulmadığı üzerine düşünür. Bunun sebeplerinden biri sardalya kutusunun diğer tüm nesnelere gibi, aynı ışık altında kendisini görmesidir. Bir diğeryse, Lacan'ın aslında balıkçıların dünyasında yeri olmayan biri olarak orada olmasından dolayı kendisini resmin içinde yer almıyor olarak görmesidir.

Petit-Jean'in söylediğinin, yani sardalya konservesinin beni görmemesinin bir anlamı varsa eğer, bunun sebebi bir bakıma konserve kutusunun da bana bakmasıdır. Sardalya kutusu, beni gören her şeyin konumunun aynı olduğu ışık seviyesinden bana bakar – alegori yapmıyorum. (Lacan 1994 s.95)

To begin with, if what Petit-Jean said to me, namely, that the can did not see me, had any meaning, it was because in a sense, it was looking at me, all the same. It was looking at me at the

level of the point of light at which everything that looks at me is situated – and I am not speaking metaphorically. (Lacan 1994 s.95)

5.4 Gözlerimin İçine Çizilen Resimde Bir Lekeyim

Öznenin görmesini sağlayan ışık, aynı zamanda görülmesine de sebep olur. Kendi görüş alanı, aynı zamanda Öteki'nin görüş alanıdır. Etrafındaki nesnelere görmesini sağlayan görüş, aynı zamanda etrafındakiler tarafından sürekli yargılanmasına sebep olan savumasız bir açık alandır. Kendisini resmin içinde bir leke olarak algılamasına sebep olur.

Gözlerimin derinliklerine bir resim çizildi. Bu resim, kesin olarak benim gözlerimde. Ama ben bu resmin içinde yer almıyorum. Bana bakan ışık aynı zamanda gözlerimin içindedir ve bu ışıkla, birşeyler resmedilir...Resmin içinde bir şey olarak yer alıyorsa bu, daha önce leke olarak adlandırdığım, bir perde formundadır. (Lacan 1994 s.97-98)

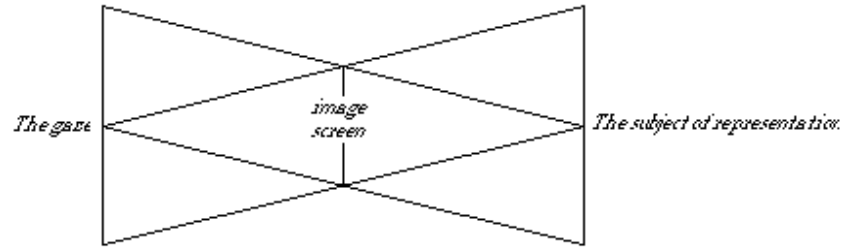
In the depths of my eye the picture is painted. The picture, certainly, is in my eye. But I am not in the picture. That which is light looks at me, and by means of that light in the depths of my eye, something is painted.”... And if I am anything in the picture, it is always in the form of the screen, which I earlier called the stain, the spot. (Lacan 1994 s.97-98)

Lacan, hayvanlarda da var olan taklit etmeyi (mimicry), insanların ışıktan korunma yöntemi olarak görür. Bu aslında yırtıcı hayvanların bakışlarından kaçmak amacıyla kullanılır ve en nihayetinde Öteki'nin nazardan korunma ve bir leke haline gelme çabasıdır. Lacan, "Taklit etmek, aslında kamufle olmaktır" der. Savaş alanında, ortama uyum sağlamak gibi, bulunduğumuz görüş alanında kendimizi görünmez kılmamızı sağlayan her şey taklit etmenin tanımına girer. Bu arka planla uyumlu hale gelmekten öte, arka plandaki noktalardan biri haline gelmektir. Resmin içinde olağan bir şekilde var olmaktır. İnsanları hayvanlardan ayıran en önemli nitelik ise insanların kendilerini bu resmin içinde işaretleyebilmeleridir (map), bir harita üzerinde kendi buldukları noktayı görebilmeleridir.

İnsanoğlu, hayvanların aksine, bu imgesel (resimde) takılı kalmaz. Bu resmin içinde kendini işaretleyebilir. Nasıl? Resim etkisini kendisinden uzaklaştırır ve onunla oynar. İnsan, nazarın var olduğu maskelerle oynamasını bilir. (Lacan 1994 s.107)

...(the human subject) is not, unlike the animal, entirely caught up in this imaginary capture. He maps himself in it. How? In so far as he isolates the function of the screen and plays with it. Man, in effect, knows how to play with the masks as that beyond which there is a gaze. (Lacan 1994 s.107)

Lacan, bizim bakılan varlıklar olduğumuzu söyler. Bakış bizi sarmalar ve bir resme çevirir. Işıkla birlikte biz Lacan'ın terimiyle foto-graf (photo-graph) haline geliriz. Burada Lacan kelimeyi kasıtlı bir şekilde bölerek kullanır. Fotoğraf kelimesi, ışıkla çizmek demektir. Lacan, öznenin, Öteki'nin bakışı altında ışık alanında bir grafiğe çevrildiğini söylemek ister. Özne, nazarın ışığında belirir ve kendi nesnelğinde özneleşir.

Görüş alanında, nazar dışarıdadır. Ben bakılanımdır yani ben resim haline gelirim... en derinde, görünür alanda, beni belirleyen, dışarıdaki nazardır. Nazarla birlikte ışığın içine girerim ve nazardan dolayı ışığın etkilerini hissederim. Bir foto-graf olurum. (Lacan 1994 s.106)

...in the scopic field, the gaze is outside, I am looked at, that is to say I am a picture"...What determines me, at the most profound level, in the visible is the gaze that is outside. It is through the gaze that I enter light and it is from the gaze that I receive its effects... I am photo-graphed (Lacan 1994 s.106)

5.5 Nazar ve Arzu

Lacan'ın nazar konusuna önemli katkılarından bir tanesi onu zaten "hep orada varolan (pre-existence of a gaze)" olarak tanımlamasıdır. Büyük Öteki'nin nazarı her zaman, her yerdedir. Özneyi her açıdan görebilir. Ama öznenin ancak tek bir bakış açısı vardır. Varolduğu noktada, görüş alanına çıktığı anda, kimse olmasa da o görülür. Bu yüzden özne her zaman bir foto-graf haline gelir. Özne de, Öteki'nin nazarında ve arzusunda var olmaya devam eder.

Ben sadece kendi bakış açımdan görürüm ama mevcudiyetim her açıdan görülebilir. (Lacan 1994 s.72)

...pre-existence of a gaze - I see only from one point of view but in my existence I am looked at from all sides. (Lacan 1994 s.72)

Nazar ile biçimin oluşturulmasının, yalnızca öznenin gözü ile değil, öznenin beklentileri, hareketleri, sancıları, kas ve damarlarındaki duyguları ile yönetildiğini belirtir. Yani, bir insana baktığımızda gördüğümüz şeyin en fazla yarısı onun gerçekte olduğu şeydir; diğer yarısını biz o günkü ruhsal halimiz, o insanla olan önceki deneyimimiz, o durum ile ilgili beklentilerimiz ve önyargılarımız ile kendimiz, yaratırız. Dolayısıyla bakışta arzuyu, orada olamayan ama olması ya da olmaması isteneni oluştururuz.

...biçimin oluşması, sadece öznenin bakışına dair bir şey değildir. Aynı zamanda onun beklentileri, hareketleri, sancıları

kaslarındaki ve damarlarındaki duyguları – kısaca, varoluşunu kuran tüm yönelmişlik durumudur. (Lacan 1994 s.76)

...the regulation of the form, which is governed, not only by the subject's eye, but by his expectations, his movements, his grip, his muscular and visceral emotion – in short, his constitutive presence, directed in what is called his total intentionality. (Lacan 1994 s.76).

Arzunun, bakışın alanında doğduğunu belirten Lacan için imgesel arzu, simgesel de Öteki'nin arzusu olarak belirir. Arzu ötekinin arzusu olduğu için, onda hep bir eksik ve tatmin edilemeyen bir yan vardır. Bunu nazarın alanında ise şu sözlerle anlatır:

Beni hiçbir zaman, benim seni gördüğüm yerden görmezsin.
Diğer yandan, benim baktığım asla görmek istediğim değildir.
(Lacan 1994 s.103)

You never look at me from the place from which I see you.
Conversely, what I look at is never what I wish to see. (Lacan 1994 s.103)

6. KENDİNİ GÖRMİYEN VE GÖRÜLMEDİĞİNİ BİLEN ÖZNE

6.1 Yoksa Hala Görüyor ve Görülüyor muyum?

Lacan'da bir eksik üzerine kurulan özne, kendisini Öteki'nin görülmeyen gizli nazarının üzerinden kurar. Saramago'nun tam olarak yapmak istediği de ötekinde asılı kalan özneyi, kendiliğinin içine çekip Öteki'nin nazarından kurtarmaktır. Saramago öznenin, kendinde olana öteki üzerinden değil kendi tekilliği içinde ulaşmasını amaçlar.

“Körlük”te toplumsal düzenden, nazarı kaldırınca, toplum gören ve görmeyen olmak üzere iki simgesel sistem arasında bir süre asılı kalır. Gören sembolik sistem, Lacan'ın ayna evresinde belirttiği gibi öznenin kurulma ilkesi olan nazardan çözülmeye başlar. Bu çözülme eski-gören sembolik sistemle yeni-görmeyen sembolik sistem arasında bir gidiş gelişlerdir. Özne görmeyen sisteme hemen adapte olamaz. Belleklerde görmeye dair anılar, algılar, bilinç hala canlıdır. “Görme” ve “görülme” “hissi” hala zihinlerinde yer etmektedir. Bunu en iyi körlerin rüyaları anlatır.

Gerçek bir uykudan çok, bir sersemlik haliydi bu ama gözkapakları uykusu varmış gibi ağırdı. Hemen, Ya kör olsaydım düşünüyormeye başladı, düşünde gözlerini birçok kez açıp kapatarak bekliyor ve bildiği, tanıdığı dünyayı her defasında, sanki bir yolculuktan dönmüşçesine, biçimleriyle ve tüm renkleriyle değişmemiş olarak, bıraktığı gibi buluyordu.

Bu güven verici kesinliği yine de bir kuşku kemiriyordu, belki de aldatıcı bir düştü ve kendini hangi gerçekliğin beklediğini bilmediği bu düşten er geç uyanacaktı. (Saramago s.15)

Özne, kendini gören sembolik sistemin içindeymiş gibi düşünmekten alıkoyamaz. Doktorun ilk körlük anlarında aynanın karşısına geçip, aynadaki imgesinin kendisine baktığını hayal etmesi, doktorun kör olmasında rağmen halen “kendisini görürken görmesi” Öteki’nin nazarının ne kadar içselleştiğinin bir kanıtıdır.

Sonra odaya, nerede bulunduğunu bildiği aynanın önüne döndü... ellerini aynaya değecek kadar ileri uzattı yalnızca görüntüsünün orada olduğunu ve kendisine baktığını biliyordu, görüntü onu görüyor, buna karşın o, görüntüyü görmüyordu. (Saramago s. 38)

Gören sistemde özne, kendi imgesini otomatik olarak kafasında canlandırmaya ve görülmeyen ama kendisine bakan nazarın ışığında “fotoğraf”da nasıl bir leke olarak yer aldığını hayal etmeye o kadar alışmıştır ki, Öteki’nin nazarını göremese bile bunu hissetmeye devam eder.

Öznenin kendisini, Öteki’nin nazarında nesneleştirerek ve Öteki’nin arzusu üzerinden kurarak yaşamasına güzel bir örnek de, kör olmalarına rağmen yeni kıyafet seçen kadınların, doktorun karısına üzerlerindeki kıyafetleri tarif ettirmeleridir. Böylece zihinlerinde kendi yansıttıkları “leke”yi net olarak canlandırabilir ve Öteki’nin nazarında nasıl göründüğünü hayal edebilirler.

“Görüş alanı”nda kalma duygusunu, kör olmalarına ve kendilerine kimsenin bakmadığını bilmelerine rağmen, içlerinden atamayan kör kadınlar, Lacan’ın da belirttiği gibi hala arzu nesnesi olma ve bakılma arzularını tatmin etmeye çalışırlar.

Birinci körün karısı ile koyu renk gözlüklü genç kız giydikleri giysilerin rengini ve biçimini öğrenmekte ısrar ettiler, böylelikle imgelemlerinin yardımıyla kendilerine aynada bakıyormuş gibi olacaklar. (Saramago s. 248)

Toplumsal körlüğün içinde yaşamaya devam eden özneler, ayna olmamasına rağmen zihinlerindeki ayna ile yaşamaya ve kendilerini zihinlerinde, Öteki’nin nazarında var etmeye devam ederler.

Saramago, öznenin önünde kendi özüne ulaşmak için duran en büyük engeli yani nazarı kaldırır. Özneye kendini, sadece kendisi üzerinden kurma şansı verir. Nazar olmasa asıl özümüze, insana ulaşacağımıza da içtenlikle inanır.

Belki de her şey gerçek kimliğine körler dünyasında kavuşur, dedi doktor, Peki, ya insanlar, dedi koyu renkli gözlüklü genç kız, Onlar da, çünkü artık onları gören göz kalmamış olur. (Saramago s. 66)

Saramago’nun, kendi özümüze ulaşmadaki ısrarı derindir. Öznenin gözlerini kendi içine çevirmeyi başarsa herşey yerli yerine oturacaktır. Nazar’ın şeylerin gerçek kimliğini sakladığını, sembolik düzende bir değişiklik olacaksa

bunun nazardan başlaması gerektiğini ima eder. Yani aslında gören gözler, bizim özümüze bakmamıza engeldir. Bize bakan gözler olmasa, kendi içimize bakabilir ve görmekle görmemenin farkının kalmadığı o yere gözlerimizi döndürerek, bizi biz yapan o adsız insani öze ulaşabilirdik. Saramago, öznenin ancak bu sayede kendi özüyle, öteki olmadan dolaylımsız özdeşleşebileceğine inanır.

(doktorun karısının) duyumsadığı sonsuz bir yorgunluktan yalnızca, kendi üzerine çöreklenme isteği, gözler ah, özellikle gözler, o gözleri kendi içine döndürebilsem, çok, çok, daha çok döndürüp kendi beyninin içini, görme ile görmemenin arasındaki farkın çıplak gözle görülemediği o yeri gözleyebilme isteği duydu. (Saramago s. 166)

Peki gerçekten nazar yok olunca, özne kendisini nasıl inşa edebilir. “Körler Ülke”sindeki yaşayanlara baktığımızda gözlerin yerini ikame eden dokunma ve işitme duyularının nazarın yerini aldığını ve yine özne olmanın kendini diğeri üzerinden tanımlamak demek olduğunu görüyoruz. Nunez’in aşık olduğu genç kızı, köyde kimsenin güzel bulmama sebeplerini hatırlayalım. Çünkü kızın kendinden emin bir sesi, yumuşak hatlı bir yüzü olmadığı gibi gözlerinde de kirpikleri vardır. Kız da tam olarak bu sebeplerden dolayı kendini güzel ve çekici bulmaz. Aslında görmeyen simgesel sistemde de özne, yine öteki üzerinden kendini reflekte ederek kurmaya devam eder.

6.2 Duygulardaki “Eksik” ve Dil

Her iki eserde de, körlükle birlikte dilden yok olan kelimeler, anlamlar ve duygular dikkat çekicidir. Sadece görmeye ilişkin kelimeler değil genel olarak gören dünyanın kelimeleri anlamlarını kaybeder. Saramago'nun kendini romanına misafir ettiğini düşündüğüm bir bölümde, ilk körün evinde yaşamaya başlayan gören dünyanın bir yazarıyla tanışırız. Eski yazdıkları, betimlemeler, bir olayın ne hissettirdiğini direkt söylemeyip de dolandıran cümleler yazara artık çok anlamsız gelir. Yazdıkları gözünde değerini ve ağırlıklarını yitirmiştir.

..Kör olan ilk kişi bendim sanıyorum, dedi birinci kör, Korkunç bir şey olmalı bu, Bu sözcüğü bir kez daha kullandınız, dedi doktorun karısı, Bağışlayın, hepimiz, karım, kızlarım ve ben kör olduktan sonra tüm yazdıklarım bir anda çok gülünç göründü de. (Saramago s. 303)

Tıpkı doktor gibi, nazar yok olunca mesleği iyice manasız olan yazarın duygularımız ve dil ile ilgili söyledikleri, Lacan'ın dilde her zaman ifade edilmeyen bir eksik vardır tespitini çok iyi ifade eder. Yeteri kadar duyguya sahip olmamıza rağmen bu duyguları ifade etmeyi bırakarak aslında duygularımızdan feragat etmiş oluyoruz. İfade edilemeyen duygular da yitirilmiş oluyor. Lacan'a göreyse bu duygular yok olmuyor ve bilinçaltında yaşamaya ve bizi hiçbir zaman kavuşamayacağımız arzu nesnesini sürekli aramaya itiyor.

Ya, demek siz de karantinaya alınanlardansınız, dedi doktorun karısı, Evet, kolay olmadı, dedi yazar, Bu açıklama yeterli

olmamış olmalı ki ekledi, Korkunçtu, Siz yazarsınız, biraz önce söylediğiniz gibi sözcükleri çok iyi bilmeniz, tartmanız gerekiyor, dolayısıyla sıfatların hiçbir işe yaramadığını bilirsiniz, bir insan bir başka insanı öldürdüğünde örneğin, bunu yalın bir biçimde ifade etmeli ve bu ifadeyi olayın korkunçluğu üzerine, yalnızca bunun üzerine oturtmalı, böyle yapmak yerine olayın korkunç olduğunu doğrudan söyleyecek olursa bu bizde şok etkisi yapar, Gereğinden fazla sözcük var demek istiyorsunuz yani, Gereği kadar duyguya sahip olmadığımızı söylemek istiyorum, Ya da yeteri kadar duyguya sahibiz ama bu duyguları ifade edecek sözcükleri bir yana bırakıyoruz, Dolayısıyla da duygularımızı yitirmiş oluyoruz (Saramago s. 302)

Değişen sistemdeki yeni ifade biçimlerini ve yeni duyguları en iyi biçimde hisseden yazar, eski yazdıkları karşısında ve ifade edilmemiş eksik duygulardan dolayı bir boşluk yaşar. Ancak bu nazar'dan başlayarak çözülen bir sembolik sistemin başka bir sembolik sistem kurmayacağı anlamına gelmez. Bunu en iyi bize “Körler Ülkesi” gösterir. Orada görmeyen bir sembolik düzen kurulabilmiştir. Nazarın yerini ise işitme ve dokunma duyusu alır.

6.3 “Büyük Öteki”nin Nazarı Körleşirse

Saramago, romanın bir noktasında hikaye anlatıcısını sorgular. Eğer gören kimse kalmadıysa bunları anlatan kimdir sorusunu sorduktan sonra evrenin yaratılış hikayesinin hikaye anlatıcısıyla gizliden dalga geçer. Eğer başlangıçta kimse yoksa, evrenin yaratılış hikayesinin, hikaye anlatıcısı kimse bu hikayenin de anlatıcısı odur demek ister. Bu bahsedilen aslında, Lacan’ın dediği gibi nazarın arkasındaki nazardır. Büyük Öteki’nin en uç noktası olan hiç görülemeyen Tanrı’nın nazardır.

Hiçbir tanık olmadığına göre, ayrıca olsaydı bile hiç kimse onları olup bitenleri anlatmak üzere bu mahkemeye tanık olarak çağırılmayacağına göre, birinin çıkıp da olayların neden başka türlü değilde böyle geliştiğini nereden bildiğimizi sorması çok anlaşılır bir şey, ona vereceğimiz karşılığa gelince, tüm anlatıların evrenin yaratılış anlatışına benzediğini, o sırada kimsenin orada olmadığını, olaya kimsenin tanık olmadığını ama herkesin ne olup bittiğini bildiğini söyleyeceğiz.

(Saramago s. 274)

Kitabın en can alıcı yerlerinden birisi, doktorun ve karısının dinlenmek için kiliseye gitmesi ve doktorun karısının kilisede yer alan tüm resimdeki gözlere beyaz bant çekildiğini fark etmesidir. Hikayenin bu noktasında Tanrının,

İsanın ve ona ait yüce her varlığın nazarı yok olur. Nazar tamamen ortadan kalkmıştır. “büyük Öteki”nin nazarı da artık kördür.

(doktorun karısının) gözleriyle gördükleri gerçek olamazdı, çarmıha gerilmiş adamın gözlerinde beyaz bir bant vardı, onun yanında, kalbi yedi kılıç darbesiyle delinmiş kadının gözlerinde de bant vardı ve gözleri bantlı olanlar yalnızca o adamla o kadın değildi, kilisedeki tüm resimlerin de gözleri bantlanmıştı, heykellerin başları göz hizasında beyaz bir kumaşla sarılmıştı, resimlerdeki insanların gözlerine beyaz boya ile bant çekilmişti, o resimlerden birinde kızına okuma öğreten bir kadın vardı ve ikisinin de gözleri bantlıydı ve açık tuttuğu kitabın üzerinde küçük çocuğun oturduğu bir adam vardı ve ikisinin de gözleri bantlıydı ve elinde üç anahtar tutan uzun sakallı bir ihtiyar vardı ve gözleri bantlıydı ve... (Saramago s. 328-29)

Doktorun karısı, körler görmüyorsa, resimlerde körleri görmemeli diye düşünen kilise papazının tüm bu resimlerin ve heykellerin gözlerini bantladığını düşünür. Burada doktor ve karısı arasında geçen dialog bize Lacan'ın sardalya kutusunda olduğu gibi, bakışı geri döndüren nazarını hatırlatır. Sardalya kutusuna bakan varsa, sardalya kutusunda beni görür ancak sardalya kutusuna bakan yoksa, o da bakışı geri çeviremez ve göremez.

belki de kilisenin papazı haklı olarak, körler bu resimleri göremeyeceğine göre resimler de körleri görmemeli, diye düşünmüş ve bütün gözleri bantlamıştır, Resimler görmez, Yanılıyorsun, resimler onları görenlerin gözleriyle görür, ancak onların da gözleri bantlandıktan sonra körlüğün tam anlamıyla her yana yayıldığı düşünülebilir. (Saramago s. 329)

Kutsal resimlerin kör olduğu, bağışlayıcı ya da yazgısına boyun eğen bakışlarının yalnızca kendi körlüklerine dönük olduğu düşüncesi herkesin gözünde birden katlanılmaz bir düşünceye dönüşür. Büyük bir yalnızlık hisseden insanlar, asıl şimdi kendilerini iyice kör hissederler. Çünkü Tanrı'nın nazarı bile ortadan kalkmıştır. Artık kendilerine öznelliklerini hatırlatacak ve bunu reflekte edecek nazar kalmamıştır.

7. SONUÇ

KÖRLER ÜLKESİNDE GÖRENLER NEDEN KRAL OLAMAZ?

Nazarın tamamen ortadan kalktığı ve bunun gören ve görmeyen sistem arasında bir geçiş dönemi olarak okuduğumuz Saramago'nun Körlük kitabında, Tanrı'nın nazarı olan büyük Öteki'nin nazarı dahi yok olur. Körlük Ülkesinde ise, nazarın yeniden kurulduğunu görürüz. Nazar, dokunmak ve duymak üzerinden kurulmuştur. Özne, hala öteki üzerinden kendini tanımlamaktadır. Görmeyen toplumun nazarı, öznenin davranışlarını neredeyse gören kadar izler.

Bu duyan ve dokunan yepyeni bir sembolik düzendir. Yeni bir özne kurulmuştur. Görmekle değil görmemekle kendini kuran bir öznedir bu. Gören öznenin nazarı körleşmiştir. Görmeyen özne ise nazarı, duymak ve dokunmak üzerinden yeniden yapılandırmıştır. Gözü siyah bantlı yaşlı adam kitapta çok anlamlı bir soru sorar: "Körlüğün tam olarak var olabilmesi için kaç kişinin kör olması gerekir?" Çoğunluk kör bir yaşam sistemine geçince ve üzerine bir de Tanrı'nın da nazarı körleşince kitaptaki tek gören kişi doktorun karısı da hikayenin sonuna kadar görmesine rağmen kendini kör hissetmeye başlar. Çünkü ona bakan hiçbir göz yoktur.

Her geçen gün daha az görmeye başlayacağım, gözlerim görse bile her gün biraz daha çok kör olacağım, çünkü beni gören kimse kalmayacak. (Saramago, sy:329)

Yeni sembolik düzen görmek değil görmemek üzerinden kurulur. İşte bu yüzden gören dünyanın insanları olan doktorun karısı ve Nunez, aslında güçlü değildir. Bu tıpkı kör insanların, gören sembolik düzene ayak uydurması gibidir. Kör insanlar genelde, görmeye ilişkin kelimeleri rahatça kullanırlar, gören insanlar da bunu yadırgamazlar - belki, körlerin kendileri de bunu yadırgamıyordur. Duymayan ancak ağız okuyabilen biri, karşısındaki kafasını çevirdiğinde, “seni duyamıyorum” der. Karşısındaki “beni görmediğini mi söylemek istiyorsun” dediğinde ise, duyma özürsü kişi, “Hayır, seni duyamıyorum” der. Bu örnekte olduğu gibi, duyma özürsü kişi de duyan sembolik sistemin bir parçası halinde yaşamaya devam etmektedir. Doktorun karısının görmek kral olmaktır diyen birine isyanı da aslında görmeyenlerin arasında gören olmakla, gören dünyada görmek arasındaki farkı işaret eder.

Bunlar gören son gözler herhalde, günün birinde bu gözler de sönecek olursa, bunu düşünmek bile istemiyorum, bizi o insanlığa bağlayan çizgi kopmuş olacak, uzay boşluğunda birbirimizden uzaklaşıyor gibi olacağız, bir daha birleşmemek üzere, dolayısıyla o insanlığı oluşturanlar da bizim gibi körleşecek (Saramago sy 315).

Gören kimse kalmayınca ise, gören insanların da tarihi körleşecek. Çünkü zaman içinde görmeye dair herşey unutulacak. Tıpkı “Körler Ülkesi”nde

yaşanların dilinden görmekle ilgili herşeyin yok olması ve yeni bir inanç sisteminin kurulmasına benzer, görmeyen insanlara ait bir yaşam başlayacak.

Lacan ve Saramago “gözleri olsa da göremeyen öznelerden bahseder”. Ancak öznenin neyi göremediği sorusuna ikisinin verdiği yanıt başkadır. Saramago için özne gördüğü halde kendini göremeyendir. Lacan için ise, özne gördüğü halde görüldüğünü görmeyendir. Nazar görülmeyendir, dokunulamayandır ancak hissedilendir. Tam da bu yüzden, gören ve görmeyen sembolik sistemde, özne, öteki üzerinden kurulmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

Butler, Judith *Subjects of Desire: Hegelian Reflections. in Twentieth-Century France*, Columbia University Press, New York 1987

Hegel G W F, *Phenomenology of Spirit*, Oxford University Press UK, çev A V Miller, 1977.

Keskin, Yeşim, *Bilinç-dışından Konuşmanın Sanatı: Jacques Lacan ve Dışın Yakınlarında*, Monokl Lacan Özel Sayısı, İstanbul, 2009 Yaz, Sayı: 6-7

-----*İçine Ulaşılan, Ötede Bırakılan Şato: Tanıma Arzusu Bağlamında Hegel ve Lacan*, Monokl Hegel Özel Sayısı, İstanbul, İstanbul, Temmuz 2008, sayı 4-5

Lacan, Jacques, *The Four Fundamental Concepts of Psycho-Analysis*, Middlesex, Penguin Books, 1994, Çeviren: Alan Sheridan.

-----*The Mirror Stage as Formative of the Function of the I as Revealed in Psychoanalytic Experience*, Ecriis, London, Routhledge, 1995 pp: 1-7

Macey David, *On the Subject of Lacan*, Psychoanalysis in Context, , Routledge London and New York, ed. Anthony Ehot SL Stephen Frosh 1995, sy 72-86

Öğütçen, Özgür, *Zizek'i Neden Çok Seviyorum*, icgoru.com, 2009.

Sartre, Jean-Paul, *Being and Nothingness*, Londra, Methuen 1966 çeviren: H.E. Barnes.

Saramago, Jose, *Körlük*, İstanbul, Can Yayınları, 2009

Pektaş, Ali, *Bilgelik Dünyadaki Gösteriden İbarettir*, Kitap Zamanı, Haziran 2007. Sy16-17.

Zizek, Slavoj *Lacan: At What Point is He Hegelian*, lacan dot com, EBSCO Publishing. Inc.2006.

Zizek, Slavoj, *I Hear You with My Eyes or The Invisible Master*, Gaze and Voice as Love Objects. Eds. Renata Salecl and Slavoj Zizek. Durham, NC: Duke UP, 1996. 90–126.

İdeolojinin Yüce Nesnesi, Metis Yayınları, Çeviri: Tuncay Birkan, Ağustos 2008

Wells, H.G. *The Country of The Blind*, UK, The Strand Magazine, April 1904